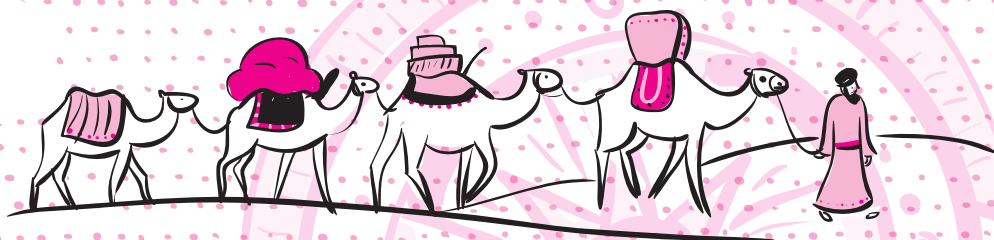

Příčiny a důsledky

Témata globálního rozvojového vzdělávání
v historických souvislostech
pro 2. stupeň ZŠ a SŠ

Příčiny a důsledky

Témata globálního rozvojového vzdělávání
v historických souvislostech
pro 2. stupeň ZŠ a SŠ

Obsah

Poděkování	4
O projektu Critical review...	4
O ARPOKu	5
Úvodní slovo	6
Globální témata v (nejen) historických souvislostech	8
Jak pracovat s touto publikací	15
Migrace	
» <i>Všichni jsme odněkud přišli</i>	18
» <i>Příběhy migrace</i>	22
» <i>Jedna planeta, dva světy?</i>	26
» <i>Úprchlíkem se může stát každý aneb příběh člověka</i>	30
» <i>Vietnam z různých úhlů pohledu</i>	34
Lidská práva	
» <i>Historie lidských práv</i>	38
» <i>Dětská práva</i>	42
» <i>Otroctví včera a dnes</i>	46
Globalizace	
» <i>Plytvání potravinami</i>	50
» <i>Rozvoj dopravy</i>	54
» <i>Tropy v kuchyni</i>	58
» <i>Zbraně včera a dnes</i>	61
Nejen Evropa	
» <i>Kolonialismus a neokolonialismus</i>	64
» <i>Počátky islámu, víra a tradice</i>	68
» <i>Vynálezy z arabského světa</i>	72
Popis metod použitých v publikaci	76
Použité zdroje	80

Všechny přílohy, doplňující informace k tématům, zdroje použitých textů, obrázků, informací apod., fotografie z pilotních zkoušení a odkazy na další zdroje informací naleznete na přiloženém CD.

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří se podíleli na tvorbě této publikace. Učitelům za veškerou spolupráci, zvláště za jejich kreativitu a nasazení při tvorbě metodik, za ochotu vyzkoušet výukové lekce ve svých třídách i za podnětné připomínky k lekcím i podobě metodického materiálu. Dobrovolníkům ARPOKu za pomoc se vším, co bylo zrovna potřeba. Velké poděkování patří i všem dalším, kteří metodiky připomínkovali, poskytli obrazový materiál, tipy na zdroje, informace, zkušenosti a podněty. V neposlední řadě celému týmu ARPOKu za podporu a příjemné pracovní prostředí.

Zuzana Švajgrová

Projekt Critical Review...

Cílem tříletého projektu „Critical review of the historical and social disciplines for a formal education suited to the global society“ (Kritické zkoumání začlenění globálních témat v historických a sociálních disciplínách ve formálním vzdělávání) je propojit globální témata s historickými souvislostmi, a umožnit tak porozumění příčinám a následkům událostí, které ovlivnily současnost. Projekt se zaměřuje na budování zodpovědnosti za svět okolo nás a přispívá ke zvyšování naší kapacity pozitivně ovlivňovat další vývoj.

Tohoto cíle chce dosáhnout prostřednictvím globálního rozvojového vzdělávání¹ (GRV), tedy vzdělávacího procesu, který pomáhá lidem lépe rozumět celistvosti a propojenosti dnešního světa a který je motivuje k tomu, aby se aktivně podíleli na budování rovnocennějšího vztahu mezi zeměmi napříč světadíly.

Projekt umožnil partnerským organizacím z Itálie (COMUNITA´ VOLONTARI PER IL MONDO, Associazione di Cooperazione Cristiana Internazionale, Centro Volontari Cooperazione allo Sviluppo, AMICI DEI POPOLI ONG, Comitato Internazionale per lo Sviluppo dei Popoli, Organismo Sardo di Volontariato Internazionale Cristiano, Regional Authority of Marche, PROGETTO DOMANI: CULTURA E SOLIDARIETÀ), Rakouska (Südwind), Irska (A PARTNERSHIP with AFRICA), Nizozemí (Centrum Voor Mondiaal Onderwijs Of The Radboud University), Bulharska (Expert Support Association) a České republiky

1 Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů a podobností mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby byli lidé schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů. Globální rozvojové vzdělávání směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život.

(ARPOK) realizovat výzkumy mapující postoje a potřeby učitelů v oblasti globálního rozvojového vzdělávání a získaná výzkumná zjištění využít pro efektivnější začleňování globálních témat do školního kurikula. Ve spolupráci s pedagogy byly následně vytvořeny metodické materiály, které propojují geografická a společenskovední globální témata s historickými příčinami a důsledky a které zároveň reagují na potřeby učitelů. Pedagogové ze všech zemí projektu navíc získali možnost seznámit se se zahraničními přístupy k výuce globálních témat a převést příklady dobré praxe a inspirativní podněty do jejich vlastní práce ve školách.

Projekt Critical Review... je realizován za finanční podpory Evropské unie, z prostředků České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Za obsah příručky zodpovídá její zhotovitel ARPOK, o. p. s., a obsah nereprezentuje oficiální postoje Evropské unie ani dalších donorů.

Zuzana Švajgrová
koordinátorka projektu Critical Review...

O ARPOKu

Jsme nezisková organizace, která přináší do škol globální rozvojové vzdělávání. Pomáháme učitelům učit aktuální témata dneška (např. chudoba, migrace, odpovědná spotřeba) a otevřeně o nich mluvíme s žáky. O těchto tématech informujeme i veřejnost, a podporujeme tak otevřenou a tolerantní společnost a aktivní zapojení lidí do dění kolem sebe.

Naše cíle:

- › zprostředkovat kontakt mezi „rozvojovým“ a „rozvinutým“ světem,
- › poskytovat pedagogům nástroje pro začleňování globálního rozvojového vzdělávání do vzdělávacích kurikul a do výuky,
- › naplňovat a podporovat Národní strategii globálního rozvojového vzdělávání 2011–2015,
- › potírat extremistické názory nerespektující lidská práva,
- › poskytovat veřejnosti informace a přispívat k veřejné debatě o aktuálních globálních tématech,
- › předávat zkušenosti pracovníků ARPOKu a sdílet je s dobrovolníky a stážisty,
- › budovat respektovanou a stabilní pozici ARPOKu v neziskovém sektoru v Olomouci, Olomouckém kraji, v ČR a Evropě.

**HODNOTY
ARPOKu**
~
odpovědnost
za důsledky
našeho chování
~
tolerance
~
respekt
~
profesionalita
~
otevřenost

Více na: www.arpok.cz a www.facebook.com/ARPOK.OLOMOUC.

Úvodní slovo

Když jsem před třemi lety zvažovala účast v projektu se složitým názvem *Kritické zkoumání začlenění globálních témat v historických a sociálních disciplínách ve formálním vzdělávání* a když jsem nakonec po zkušenostech s předchozími projekty nabídku přijala a mohla se radovat např. z přítomnosti na mezinárodní konferenci v italské Senigallii, netušila jsem, že témata, která jsme po tři roky vybírali, zpracovávali, na která jsme naráželi, se stanou ještě aktuálnějšími.

Netušila jsem také, že se dialog ohledně migrace a uprchlíků ve společnosti vyhrotí tak dramaticky, že na sebe obě skupiny, zastávající odlišná stanoviska, budou útočit. Že se na Facebooku objeví i výhrůžky, že po Praze budou chodit lidé s šibenicemi. Nevěřila jsem, že v naší společnosti jsou tak hluboké spodní proudy. Kladla jsem si otázky, jak je to možné, protože zprávy i imperativy v tisku se mě bytostně dotýkaly.

Určitě neexistují jednoduché odpovědi na složité otázky, nicméně znovu a opakovaně vyvstávají otázky hodnotové orientace celé společnosti. Ukazuje se, že v přehlcené informační společnosti není jednoduché najít zásadní informaci, natož informaci pravdivou. Pokud existuje, je zasunutá někde hluboko a dnešní rychlá doba nepřeje dlouhým zprávám a rozborům. Už jsme si zvykli, že každý má svou pravdu, že každý má svůj názor a není ochoten ustoupit ani o krok. Souhlasím s Cyrilem Höschem, že „kolektivní vědomí může být dramaticky ovlivněno tím, že všechny informace jsou si rovny, ať už jde o pravdu nebo o lež.“ A stejně tak zajímavé je slyšet, jak vidí situaci lidé, kteří pobývali nějakou dobu v cizině. Třeba jeden český student, účastnící se programu Erasmus na Sicílii, který se k otázce uprchlíků vyjádřil takto: *„Je mi smutno z toho, jak je problematika uprchlíků vnímána v Česku. Mám pocit, že to, co chybí Sicílii do civilizovanosti, chybí Česku v uvědomělosti.“*

Že cesta k uvědomělosti nemusí být dlouhá, o tom nás přesvědčuje aktuální dění. Skupiny Evropanů (Holanďanů, Slováků i Čechů) si prodlužují dovolené nebo si je berou a odjíždějí na místa, kde je potřeba pomoci, ať už fyzicky nebo psychicky. Dozvídají se konkrétní příběhy konkrétních lidí a už není tak těžké pomoci, když na ně působí velká utrpení, kterými tito lidé musí projít. Starosta města Pozzala na Sicílii říká: *„Když se nějaký politik snaží přesvědčit voliče, jak jsou tito lidé nebezpeční, zvu ho k nám na návštěvu, aby se jim podíval do očí a řekl – ne, my vás tu nechceme, musíte se vrátit.“* Zkrátka – je důležité prožít, setkat se, nebo se prostě jen více zabývat situací a hlavně konkrétními lidmi a jejich osudy.

Tato publikace je většinou tvořena pokusy nás, učitelů, přenášet výše zmíněné aktuální otázky do vlastních vyučovacích hodin. Konstruovat tyto hodiny tak, aby daly možnost žákům prožít některé ze situací, zastavit se, projít

reflexí, na kterou většina dospělých nemá čas a mnohdy ani náladu. Důležité je podotknout, že stejně pracovali i učitelé z dalších zemí projektu: Itálie, Rakouska, Irska, Nizozemí, Bulharska.

V odezvách žáků na vytvořené hodiny dost často zaznívala i čistota dětských návrhů řešení, a to je naděje do budoucnosti. Je to naděje i pro nás učitele, že naše práce není marná a že má smysl se vždy znovu snažit. A že má smysl podporovat i spolupráci mezinárodní učiteléské komunity.

Mgr. Ing. Hana Vacková,
Gymnázium, Olomouc-Hejčín

Globální témata v (nejen) historických souvislostech

~ Když se řekne globální témata

Globální témata můžeme popsat jako jevy a procesy, které na nás působí, ovlivňují nás, dotýkají se našich životů a zároveň nás propojují se všemi dalšími lidmi a situacemi – blízkými i vzdálenými. Vedle globální úrovně mají tedy i úroveň lokální a osobní. Stejně jako ovlivňují ony nás, i my můžeme do určité míry ovlivnit je.

Globální témata jsou v Národní strategii globálního rozvojového vzdělávání rozdělena do čtyř (vzájemně se prolínajících) kategorií.

Ty se zabývají:

- › **propojenosti světa** – umožňují nám tedy chápat, jak svět okolo nás funguje, a nacházet v tomto fungování svou roli (téma *Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa*),
- › **situací lidí ve světě** (téma *Lidská práva*),
- › **výzvami, kterým svět čelí a které jsou pro celý svět společné** – jen se na různých místech projevují různě a v různé míře (téma *Globální problémy*²),
- › **procesy, které mají za cíl ovlivňovat a měnit podobu světa** (téma *Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce* – jsou na něj navázány mezinárodní i národní politiky a rozhodnutí, projekty, kampaně, občanské akce apod.).

Toto dělení není jediné možné nebo neměnné. Jeho cílem je zjednodušit složitý koncept globálního rozvojového vzdělávání a usnadnit orientaci v tématech, která jsou vzájemně propojená, komplexní, a proto někdy obtížně uchopitelná. Můžeme je najít všude okolo nás. Prostupují tak celé školní kurikulum a velmi často se objevují v průřezových tématech. Tato publikace se zabývá především globálními tématy v historických souvislostech (dějepis), v prostorových souvislostech (zeměpis) a ve společnosti (výchova k občanství, společenskovědní základ). Jednotlivé lekce uvedené v publikaci ale mají přesah i do jiných předmětů.

2 Často jsou globální témata redukována pouze na globální problémy, příkladem může být třeba zpracování tématu migrace. V některých učebnicích zeměpisu jsou například popisovány pouze hrozby a problémy, které se v souvislosti s migrací vyskytují. Migrace tak není ani analyzována ani popisována jako přirozený proces, a učebnice tak (ač pravděpodobně v dobré víře) vytváří jednostranný, neúplný obraz tématu.

~ Proč učit o globálních tématech?

Na počátku projektu Critical Review... byl proveden ve spolupráci s Centrem občanského vzdělávání výzkum „Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání“.³

Na otázku „Proč učit o globálních tématech?“ (hlavně z pohledu významu této výuky pro žáky) pedagogové v rámci výzkumu odpovídali, že je třeba probouzet, vytvářet a rozvíjet dovednosti a hodnoty, které budou žákům i společnosti v budoucnu užitečné. Jako nejdůležitější cíle, ke kterým by měla výuka zaměřená na globální témata směřovat, byly vyhodnoceny:

- › schopnost **kriticky myslet** v souvislostech, nahlédnout na jeden problém z více perspektiv, pochopit, že vše má nějakou příčinu a důsledek, zjišťovat si informace, propojovat je a zamýšlet se nad nimi, „*Aby studenti začali nad věcmi přemýšlet, aby si uvědomovali, že vše není černobílé.*“;
- › **respektovat** odlišnost a zároveň i sám sebe „*Takové to: já jsem O.K., Ty jsi O.K.*“;
- › **přijmout zodpovědnost** „...*za věci okolo sebe, za to co dělám*“;
- › **rozvíjení kompetencí k aktivnímu zapojení se a jednání**, hodně často bylo zmiňované heslo: „*Mysli globálně, jednej lokálně.*“.

Tato zjištění korespondují se základními principy, na kterých stojí globální rozvojové vzdělávání (a jež jsou uvedené i v Národní strategii globálního rozvojového vzdělávání) a kterými jsou⁴:

- › **zodpovědnost** za sebe a za svět, ve kterém žijeme,
- › **aktivní účast** na řešení problémů a konfliktů,
- › **spolupráce a rovnocenné partnerství**,
- › **solidarita** s lidmi žijícími v obtížných podmínkách a ochota jim pomoci,
- › vnímání současného **světa jako celku** a hledání **souvislostí** mezi místním, regionálním i celosvětovým děním,
- › **otevřený a kritický přístup** k informacím a názorům, schopnost morálního úsudku a rozhodnutí na základě informovaného postoje,
- › aktivní **podpora dodržování lidských práv** a prosazování **rovných příležitostí** pro všechny,
- › přizpůsobení svého životního stylu, aby bylo **zachováno životní prostředí pro příští generace**.

3 Ke stažení na stránkách www.arpok.cz v sekci *Pro pedagogy*, podsektce *Ke stažení*, nebo na stránkách www.obcanskevzdelavani.cz sekce *Publikace a analýzy* (http://arpok.cz/wp-content/uploads/2013/02/vyzkumna-zprava_Postoje-a-potreby-ucitelu.pdf)

4 Více viz www.globalnirozvojovevzdelavani.cz sekce *Co je GRV* (<http://www.globalnirozvojovevzdelavani.cz/co-je-grv/definice-a-principy.html>)

Učit o globálních tématech tedy může napomáhat dosahování současných cílů vzdělávání jako takového – vychovávat všestranně rozvinuté osobnosti, které aktivně přispívají k pozitivnímu vývoji světa.

~ Na co si dát pozor?

Při otevírání globálních témat ve výuce narážíme kromě užitku také na určitá rizika. Níže uvedené příklady uvádíme s určitými tipy, jak s nimi můžeme pracovat a snažit se je minimalizovat.

• *Pocit beznaděje, odmítnutí*

Globální rozvojové vzdělávání poskytuje žákům (mimo jiné) informace o určitých problémech a o tom, jak tato témata souvisí s jejich životem. Některé předkládané situace mohou vyznít velmi pesimisticky a žáci je mohou začít vnímat jako beznadějně. To může vyústit až v pocit, že stejně nemohou nic změnit, tedy v rezignaci až frustraci nebo v jiné obranné reakce, například zpochybňování. Je proto vhodné se s žáky zaměřit i na možnosti řešení a zároveň v nich budovat přesvědčení, že jsou schopni situaci ovlivnit.

„Vědět, co mohu dělat, získat dovednosti, které mi umožní něco dělat, a být přesvědčen, že zvládnou něco udělat a že má akce může situaci pozitivně ovlivnit“. Společně tedy hledat možná řešení, způsoby, jak lze osobně přispět k pozitivnímu vývoji, příklady dobré praxe apod. a ideálně uvést v život činnost vedoucí ke zmírnění problému (např. organizace kampaně, odpovědné nakupování, podpis petice). Poskytnout tedy prožití zkušenosti s řešením problému a vzbudit v žákovi přesvědčení, že je schopen k řešení problému přispět.

• *Jediný úhel pohledu*

Dalším rizikem může být příliš jednostranná prezentace témat, kdy mohou žáci získat pocit, že jsou tlačeni k přijetí určitých „správných“ postojů. Mohou tak tento přístup vnímat jako manipulativní, postrádat možnost zaujmout na základě informací z více stran svůj vlastní postoj a zapojit se do řešení z vlastního samostatného rozhodnutí. Často pak automaticky zaujmou opačný postoj k postoji prezentovanému.

Žáci by proto měli mít možnost zkoumat témata i samostatně a klást vlastní otázky. Zkoumat různé aktéry, jejich postoje a potřeby a zároveň si uvědomit své vlastní postoje a potřeby. Sami se rozhodnout proč, jak a v čem se chtějí angažovat.

• *Posilování stereotypů*

Stereotypy a předsudky jsou přirozenou součástí lidského myšlení, jsou důležité – umožňují nám fungovat a orientovat se ve světě kolem nás. Je tedy nemožné se jich zbavit. Je ale možné s nimi pracovat – uvědomovat si je a usměrňovat chování, které by se k nim mohlo vázat.

Ve vztahu ke globálním tématům se objevuje mnoho stereotypů a předsudků, ty jsou navíc často posilovány médii a třeba i učebnicemi. Může se však stát, že ve snaze je zničit, nevědomky nahrazujeme jeden stereotyp jiným stereotypem. Je problematické, pokud žáci odchází z hodiny přesvědčení, že všichni v Africe (tedy více než miliarda lidí) jsou chudí a nešťastní, stejně tak je ale nebezpečné (ve snaze tento stereotyp vyvrátit) situaci zlehčovat či zahlit žáky jen pozitivními příklady. Vhodné je zdůrazňovat, že vždy jde o určitou konkrétní situaci či osobní zkušenost. Zároveň je možné nabídnout více pohledů či různých příkladů a zdůrazňovat jejich rozmanitost a jedinečnost.

• **Kontroverzní témata**

Určitá globální témata mohou být velmi citlivá. Jsou to většinou témata, která jsou založena na individuálním vnímání světa a jsou spojena se sebepečetím a silnými emocemi, například s pocity (ne)bezpečí a (ne)jistoty. K těmto tématům (náboženství, migrace, diskriminace apod.) se vážou různorodé názory a postoje a není možné najít jednoznačnou odpověď či jediné správné řešení.

Cílená práce s postoji je náročná, je ale možné zjišťovat, na základě čeho a jak si žáci postoje tvoří, a poté s těmito postoji pracovat – rozšiřovat nabídku postojů, které mohou žáci zkoumat a se kterými se mohou ztotožnit a otevřít prostor pro změnu. Můžeme také doplňovat podněty – pokud zaznívají jen určité názory, učitel může být tím, kdo vnese jiný pohled.⁵ Pokud mají žáci nesprávné či zkreslené informace, je možné je uvést na pravou míru či společně ověřit.

~ **Jak začlenit do výuky učení o příčinách a následcích?**

• **Kdy?**

V rámci výzkumu „Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání“ často zazníval názor, že aby bylo učení o globálních tématech co nejefektivnější a mělo co největší dopad, je ideální zařazovat tato témata **dlouhodobě a průběžně**. Zjednodušeně řečeno **kdypoli je možnost**, tedy do různých předmětů, do školních projektů, tematických dnů, výletů, mimoškolních činností apod. V ideálním případě **plánovaně**, klidně ale **postupně, krok za krokem** – přidáváním informací, poukazováním na souvislosti, přidáním jednotlivých aktivit do vyučovacích hodin, zorganizováním exkurze apod.

5 Je vhodné současně zajistit bezpečné prostředí, kde bude každý názor vyslyšen a brán v potaz (ale které zároveň neznemá, že tento názor bude ponechán bez reakce – naopak je poté vhodné otevřít prostor možné změně). Bezpečné prostředí zároveň chrání přítomné tím, že nastavuje pravidla komunikace. Snaží se tak nepřipouštět útoky, zastrašování, zesměšňování apod.

• **Tipy, jak začlenit historické souvislosti, tedy příčiny a následky přímo do určitých vzdělávacích oborů:**⁶

• *Zeměpis*

Můžeme s žáky zkoumat nejen to, **jak** to ve světě nebo v té které oblasti světa vypadá, ale i **proč** to tak vypadá. Aktuální situace (zvláště socioekonomická, stav populace apod.) mívá příčiny v minulosti, je proto možné hledat hlubší souvislosti.

• *Výchova k občanství*

Fenomény, které se ve výchově k občanství probírají, nejsou statické, mají svou historii – vyvíjela se jejich forma i chápání – viz lidská práva, občanství, národnost a identita. Je tedy možné tyto fenomény představovat jako **dynamické** a **analyzovat jejich proměny v čase**. Stejně tak je možné představovat je i z **neeuropocentrického hlediska**. Tedy stavět na myšlence, že jejich odlišné chápání nemusí být automaticky špatné, že může fungovat pro určitý kontext. Pomáháme tak otevírat různé úhly pohledu (příkladem může být aktivita Děťství v historii a ve světě v lekci Děťská práva).

• *Dějepis*

Cíle, ke kterým směřuje globální rozvojové vzdělávání, a způsoby, jak těchto cílů dosáhnout, mají mnoho společného s „Návrhem alternativní verze výuky dějepisu“, který vytvořila skupina autorů pod Výzkumným ústavem pedagogickým⁷. Propojení globálních témat a jejich historických příčin tedy může pomoci aplikovat znalosti a dovednosti z výuky dějepisu pro porozumění současnému světu. Pro ilustraci, globální rozvojové vzdělávání i návrh alternativní verze výuky dějepisu se snaží:

- Omezit množství informací, **vybrat ty podstatné**. Například vymežit zásadní historické mezníky a vést žáky, aby k nim uměli zařadit určité události a vysvětlit je.
- **Rozvíjet interpretaci** historických událostí, tedy kriticky se nad nimi zamýšlet (rozebírat je a hledat spojitosti, vyvozovat důsledky a hodnotit). Cílem je také otevírat různé perspektivy a docházet k uvědomění, že na jednu událost existují různé pohledy a zároveň tuto různorodost respektovat.

6 Vycházíme z výzkumu „Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání“, kde se respondenti mimo jiné shodli, že vnášení globálních témat a souvislostí podle nich běžnou výuku nenahrazuje, ale doplňuje a rozšiřuje ji.

7 Více viz například Metodický portál RVP www.rvp.cz, článek *Výuka dějepisu podle návrhu alternativní verze vzdělávacího oboru Dějepis na Gymnáziu Hladnov v Ostravě* (<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/13319/VYUKA-DEJEPISU-PODLE-NAVRHU-ALTERNATIVNI-VERZE-VZDELAVACIHO-OBORU-DEJEPIS-NA-GYMNAZIU-HLADNOV-OOSTRAVE.html>)

- › Podstatou je prohlubovat **dovednosti** žáků, kteří by měli znalosti nejen získat, ale také s nimi umět pracovat.
- › **Umožnit porozumění příčinám a důsledkům** historických událostí na podobu dnešního světa (zvláště těm, které mají přesah do současnosti, např. kolonizace, otroctví) – studovat tak nejen jevy, ale i procesy.
- › **Zabývat se vývojem určitých klíčových fenoménů** (např. migrace v dějinách, vývoj dopravy, vývoj konceptu lidských práv), výuku tedy pojmut i **tematicky**. Žáci tak mohou vycházet ze znalostí, které již mají (získali je v předchozích hodinách, v jiných předmětech či mimo školu), další informace si dohledávají a díky zaměření se na určité téma procházejí napříč dějinami. Téma přitom nemusí být probráno detailně, můžeme vybrat jen určité události a procesy, seřadit je, vysvětlit, propojit.

• ***Tipy, jakými způsoby je možné začlenit historické souvislosti do výuky***

Jsme si vědomi toho, že způsob začlenění určitého tématu vybíráme s ohledem na cíle, kterých chceme dosáhnout, a že následující příklady rozhodně nejsou vyčerpávající – vychází z výsledků výzkumu „Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání“ a významně se uplatnily v procesu tvorby výukových lekcí, kdy sami pedagogové vybírali způsoby, které jsou z jejich pohledu funkční.

· *Použití příběhů*

Příběhy nabízí šanci žáky upoutat a zároveň umožňují rozvoj složitějších forem myšlení – analýzy, zobecnění, nacházení analogií apod. S pomocí příběhů je možné vysvětlit vývoj situace, příběhy umožňují poznat konkrétní individuální pohled na problematiku, přiřazují faktům a informacím osobní a postojový rozměr, a pomáhají tak rozvíjet empatii (např. lekce Uprchlíkem se může stát každý). Příběhy mohou být představeny různě – prostřednictvím filmů, textů, výpovědí, fotografií apod.

· *Osobní zkušenosti, prožitky*

Žáci se na základě navozeného prožitku mohou vžít do situace, do které by se ve svém běžném životě nedostali, a díky následné reflexi převést podstatu prožitku do své reality. Může jít třeba o simulaci, která ukazuje fungování nějakého systému (např. kolonialismu v lekci Kolonialismus a neokolonialismus) nebo o dramatizaci, která umožňuje prožít a rozebrat pocity, které by jinak žák nezažil (např. rozhovor rodiny v lekci Příběhy migrace).

· *Kladení otázek a práce s nejednoznačností*

Najít přesné odpovědi na určité historické i současné otázky je obtížné až nemožné. Neznamená to ale, že když neexistuje jediná správná odpověď, nemá smysl se tématem zabývat. Už jen zamyšlení se, samotné vytváření otázek a sdílení možných odpovědí na ně může posunout žáky k hlubšímu pochopení komplexního tématu. Žák si tak zvyká, že nejednoznačnost a rozmanitost postojů a možných řešení je normální, a učí se s těmito fenomény vyrovnávat.

V tomto ohledu je vhodné zařazovat diskusní metody, které vyžadují formulování myšlenek, otázek a odpovědí.

· *Kritické myšlení, práce s informacemi*

Metody kritického myšlení jsou založeny na myšlence, že cílem vzdělávání není jen pamatovat si fakta, ale také s nimi pracovat – najít mezi nimi souvislosti, „vytáhnout“ z textu či rozhovoru důležité informace, analyzovat, hodnotit a propojovat. V souvislosti s historickými texty se můžeme soustředit na interpretaci a na zhodnocení toho, kdo a s jakým cílem text psal. Určité konkrétní metody kritického myšlení⁸ (jako např. pětílístek, klíčová slova, I.N.S.E.R.T., řízené čtení s předvídáním, brainstorming, myšlenkové mapy) je možné upravovat a různě kombinovat v závislosti na cíli a cílové skupině.

· *Snaha o přidání neeuropocentrického pohledu.*⁹

Etnocentrický pohled na dějiny, na svět okolo, na naše zážitky a zkušenosti je vlastní všem společnostem a je tedy naprosto přirozený, úplně jinak bude vyprávět o kolonizaci úředník koloniální říše, pamětník pocházející z místní komunity, který byl obětí bezpráví páchaného koloniálním systémem, dále člen místní komunity, který kolonizaci nezažil a má ji pouze zprostředkovanou z vyprávění, politik nebo historik. Pro pochopení současného světa může být velmi užitečné podstoupit stranou a podívat se na určité historické či současné události a procesy z jiné perspektivy.

8 Stručný přehled použitých metod je uveden v závěru publikace spolu s odkazy na další zdroje, ze kterých je možné čerpat.

9 Neeuropocentrický pohled neznamená absolutní relativizaci všeho, může jít spíše o možnost prozkoumat jiné pohledy bez toho, aby byly předem odsouzeny jako neplatné nebo podřadné.

Jak pracovat s touto publikací?

Tento metodický materiál si neklade za cíl nahrazovat učebnice dějepisu či jiného předmětu. Nabízí ale ukázky možného zpracování témat, které pedagogové zapojení do projektu vyhodnotili jako důležité a vhodné k začlenění do výuky, a to v různých předmětech a při různých příležitostech (běžná výuka, projekty, tematické dny apod.).

~ Proč má publikace čtyři části?

Jednotlivé lekce byly spoluvytvářeny pedagogy, kteří ve dvojicích či trojicích identifikovali téma a navrhli pro něj vyučovací hodinu. Tu poté zkoušeli ve svých třídách, upravovali a připomínkovali. Určitá témata silně rezonovala, prolínala se a byla jim věnována podstatná část pozornosti, zaměřuje se na ně tedy více lekcí. Publikace je proto rozdělena **do čtyř částí**. První se věnuje *migraci a uprchlictví*, druhá *globalizačním procesům*, další *lidským právům* a poslední, nazvaná Nejen Evropa, se zabývá historickými procesy v oblastech, které se v dějepise probírají *spíše okrajově, ale mají velký dopad na současnou podobu světa* a aktuální dění (např. kolonizace Afriky, vývoj a interpretace islámu).

~ Jak je možné začlenit lekce z publikace do výuky?

Každá z částí publikace obsahuje **několik námětů na vyučovací hodiny**. S ohledem na názory a potřeby pedagogů je naprostá většina lekcí koncipována na 45 minut, tedy jednu vyučovací hodinu. Počítáme ale samozřejmě s tím, že každý pedagog si výuku upraví podle nároků svých a konkrétní třídy. Každé téma tak může být s žáky probráno na základě aktuálních potřeb a situace – **v jedné vyučovací hodině i v několika hodinách**, které na sebe mohou více či méně **navazovat**. Téma také může být začleněno **v různých předmětech** – **najednou** či **postupně**, například v českém jazyce, dějepise, občanské výchově a zeměpise.

~ Co naleznu v metodických pokynech? Na co je vhodné myslet, když chci z lekce vybrat a použít jen jednu aktivitu?

Každá lekce je zpracovaná **do metodických pokynů**, které ji popisují. Kromě základních informací a popisu průběhu aktivit zde můžete najít **zařazení** lekce do *rámcového vzdělávacího programu* (není vyčerpávající, ale může poskytnout vodítko či inspiraci) a do *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání*. Součástí metodických pokynů je i **tabulka, která představuje aktivity**, ze kterých se výuková lekce sestává. Ke každé aktivitě je uvedena *přibližná časová dotace* a potřebné *pomůcky*. Je proto možné používat i pouze jednotlivé **aktivity**¹⁰. Nespornou *výhodou* takového způsobu je menší

¹⁰ Jedno ze zjištění výzkumu „Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání“ uvádí, že z jednotlivých druhů didaktických materiálů pro GRV učitelé nejvíce postrádají krátké aktivity k jednotlivým tématům, které by

potřebná časová dotace, tedy hlavně flexibilita. Nevýhodou může být izolovanost a rizikem pak její možné vyznění – výukové lekce jsou sestavené na základě pedagogického konstruktivismu,¹¹ je tedy vhodné zamyslet se, co je cílem lekce (v níž na sebe aktivity navazují) a co je cílem samostatné aktivity. Tedy zda je vhodné něco doplnit a co by to mělo být (např. několik otázek navíc k reflexi), aby aktivita přispěla k naplnění pedagogického cíle i v případě, že bude použita izolovaně.

~ Kde najdu přílohy?

Seznam veškerých **příloh** je uveden u metodických pokynů jednotlivých lekcí a přílohy samotné jsou k dispozici **na CD**, které je k této publikaci přiložené. Přílohy jsou dostupné *ve formátu PDF i Microsoft Word*. Snažíme se tak reagovat na potřeby a názory pedagogů, že materiály by měly být co nejvíce uživatelsky příjemné a pedagog by je měl mít možnost upravovat, zkracovat, aktualizovat podle situace a potřeb svých žáků.¹²

~ Co dalšího najdu na CD?

Každá lekce obsahuje kromě metodických pokynů a příloh i **doplňující informace** k tématu, **zdroje** použitých textů, obrázků, informací apod. a několik **fotografií** z pilotního zkoušení. Ty mohou napomoci při vytvoření představy, jak může realizace lekce vypadat – například z hlediska organizace prostoru ve třídě, použití příloh a pomůcek.

Dále u každé lekce najdete **odkazy** na další *zdroje informací* a na *tipy*, které může učitel žákům nabídnout, pokud je téma zaujme a budou mít možnost a chuť se pustit do *vlastní akce* – podepsat petici, stát se dobrovolníkem v organizaci pracující s migranty, navrhnout v místním obchodě či školním bufetu eticky odpovědnou variantu produktu apod.

Tipy pro vlastní akci jsou tedy způsobem, jak aplikovat znalosti, dovednosti a postoje v reálném životě a rozvinout u žáků přesvědčení, že pokud chci, je možné se na základě svých postojů k situaci postavit a s pomocí získaných kompetencí přispět ke změně.

mohli začlenit do svých hodin dle potřeby. Jen o trochu méně postrádají pracovní listy pro žáky a kompletní didaktické materiály zaměřené na tematické celky (jako např. chudoba, lidská práva), tento metodický materiál se tedy snaží na tyto potřeby reagovat.

11 Konkrétně modelu *evokace – uvědomění – reflexe*, kdy ve fázi *evokace* žáci mapují, co už vědí a co si myslí; ve fázi *uvědomění* konfrontují své původní koncepty se zdrojem nových informací, názorů a souvislostí a ve fázi *reflexe* přehodnocují své chápání tématu pod vlivem nových informací i diskusí s ostatními. Tímto zhodnotí, co nového se naučili, které z původních představ se jim potvrdily a které naopak vyvrátily. V neposlední řadě sdílejí tato svá zjištění, názory a postoje s ostatními.

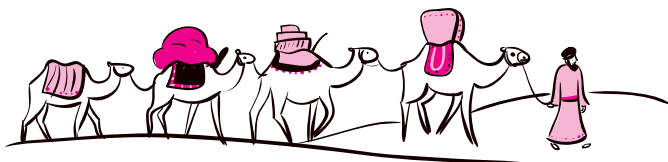
12 Viz výzkum „Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání“.

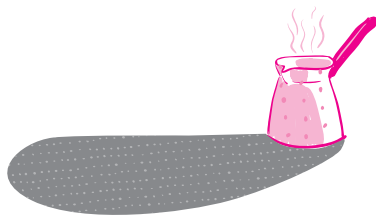
I. Migrace

II. Lidská práva

III. Globalizace

IV. Nejen Evropa

Všichni jsme odněkud přišli

Co se skrývá pod pojmem migrace? Můžeme najít migranty i mezi našimi předky? Jak probíhala migrace v jednotlivých historických obdobích – z jakých důvodů a jak lidé migrovali a migrují? Za jakých okolností a za jakých podmínek?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk ve společnosti (spolupráce lidí při řešení konkrétních úkolů)
- Mezinárodní vztahy (globální problémy současnosti, příčiny a důsledky, souvislosti, příklady, řešení)

› *Dějepis*

- Nejstarší civilizace (nejstarší starověké civilizace)
- Počátky nové doby (zámořské objevy, jejich příčiny a důsledky)
- Modernizace společnosti (vznik USA; ekonomické, sociální, politické a kulturní změny)
- Rozdělený a integrující se svět (problémy současného světa)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Sociální rozvoj – Mezilidské vztahy (empatie, svět očima druhého, lidská práva)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá (zážitky a zkušenosti z Evropy a světa)
- Objevujeme Evropu a svět (naše vlast a Evropa, Evropa a svět)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa – migrace ve světě

Cíle:

- žák vlastními slovy vysvětlí pojem migrace
- žák vyjmenuje důvody vedoucí k migraci a spojí je s konkrétními příklady
- žák popíše proces migrace v jednotlivých obdobích dějin, vysvětlí okolnosti a podmínky, za kterých migrace probíhala

Věk žáků: 11–13 let

Použité metody: práce s textem, práce s mapou, skupinová práce, diskuse, řízený rozhovor

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	10 min	Odkud přišli naši předci? <i>Práce s domácím úkolem, v rámci kterého žáci zjišťují, odkud pocházejí jejich rodiče a prarodiče. Společné seznámení se s migrací v rodinách žáků.</i>	mapa ČR a Evropy, lepicí papírky
	10 min	Stěhování v historii <i>Práce s evokačními otázkami ve čtyřech rozích třídy.</i>	otázky na téma stěhování v různých obdobích historie (příloha 1)
uvědomění	5 min	Co je to migrace? <i>Vysvětlení pojmu migrace vlastními slovy.</i>	
	15 min	Práce s texty <i>Práce ve skupinkách s texty obsahujícími konkrétní příběhy migrace v historii lidstva.</i>	texty s příklady stěhování v různých obdobích historie (příloha 2), jeden z textů pro každou skupinu, politická mapa světa
reflexe	5 min	Migrace v historii – řízený rozhovor <i>Shrnutí informací o procesu migrace.</i>	

Postup:

V předchozí hodině:

V předchozí hodině zadáme žákům domácí přípravu: zjistí, odkud pocházejí jejich rodiče a prarodiče a z jakého důvodu se přestěhovali zrovna tam, kde žijí.

Hodina:

Odkud přišli naši předci?

Na začátku lekce se třída seznámí s „migranty“ v rodinách žáků. Na tabuli zapisujeme názvy míst, odkud členové rodin pocházejí či pocházeli, je možné psát i důvody stěhování. Vyzveme žáky, aby vyznačovali jednotlivá místa původu na mapu ČR či Evropy (například pomocí lepicích papírků).^{TIP} Shrňme, že migrace je normální jev, který ovlivňuje nás všechny. Ty, kteří se stěhují, i ty, kteří zůstávají na jednom místě. Každý člověk má navíc ke stěhování své vlastní důvody.

TIP

Dalším způsobem, jak ilustrovat pohyb v rodinách žáků je vytvoření imaginární mapy. Podlahu slouží jako mapový podklad, určíme sever, jih, východ a západ, střed podlahy je místo, kde se nachází škola. Žáci se rozestaví na tento podklad (mohou své umístění měnit, pokud znají více míst původu svých předků). Zároveň si takto zopakují světové strany a orientaci, pracují s vnímáním prostoru a odhadem vzdálenosti.

Stěhování v historii

Vysvětlíme žákům, že prozkoumáme, jak vypadalo stěhování v historii. Žáci se rozdělí do 4 skupin, každá skupina se sesedne do jednoho rohu třídy a dostane otázku: *Jak si myslíte, že se lidé v určitém historickém období (starověk, středověk, novověk, současnost) stěhovali (jakým způsobem, jak daleko?) a jaké důvody je k tomu vedly?* (Otázky s přiblížením jednotlivých období viz příloha 1.)

Nad otázkou celá skupina debatuje a navrhuje odpovědi, jeden ze skupiny je zapisuje a následně shrne – každá skupina pak otázku i své odpovědi předstává ostatním.

Co je to migrace?

Vyzveme žáky, ať vlastními slovy vysvětlí pojem migrace, společně shrneme (viz doplňující informace).^{TIP}

TIP

Variantou může být společně vyhledání slova migrace ve Slovníku cizích slov a porovnání této definice s vysvětleními navrhnutými žáky.

Práce s texty

Do skupin rozdáme příběhy, které popisují stěhování v určitém historickém období. Každá skupina dostane jiný text (příloha 2). Zadáme žákům, ať v příbězích najdou, odkud a kam osoby migrovaly a proč a ve kterém historickém období se příběh odehrává. Poté skupinky krátce představují své odpovědi – můžeme je zapisovat na tabuli a žáci mohou ukázat místa zmíněná v textu na mapě světa.

Řízený rozhovor

Na závěr lekce vedeme s žáky řízený rozhovor^{TIP} – ptáme se na otázky ze začátku hodiny (*Jak a proč probíhalo stěhování ve starověku/středověku/novověku/současnosti?*), odpovědi můžeme vyvozovat z konkrétních příkladů, se kterými se žáci seznámili v průběhu hodiny (případně viz doplňující informace).

TIP

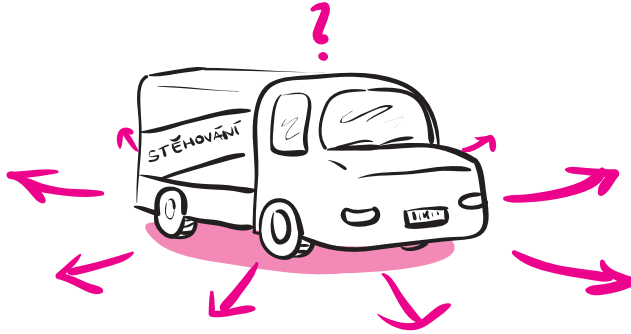
Dalším způsobem, jak lekci zakončit, může být pětílístek na téma migrace. Žák napíše na první řádek papíru slovo „migrace“. Na druhý řádek popíše vlastnosti migrace dvěma přídavnými jmény. Na třetí řádek přidá tři slovesa, jež popisují, co migrace dělá, co se s ní děje. Na čtvrtý řádek žáci napíšou čtyřslovný výraz, který zaznamenává jejich vcítění se do tématu, může jím být metafora apod. Na pátý řádek formuluje žák jedním podstatným jménem podstatu migrace, lze použít i synonymum.

Shrneme, že migrace probíhala, probíhá a bude stále probíhat. Není možné, aby zmizela, protože je přirozená. Lidská historie je historií migrace, jak dokládají i příběhy našich předků, všichni máme mezi svými předky nějakého migranta. Důvodů k migraci je mnoho a jsou rozmanité, migrace se týká všech oblastí světa. Každé místo bylo, je a může být místem, odkud lidé emigrovali i kam se jiní lidé přistěhovali. Díky migraci se společnost vyvíjí a tvoří a může fungovat.

Přílohy:

Příloha 1 – otázky na téma stěhování v různých obdobích historie

Příloha 2 – texty s příklady stěhování v různých obdobích historie

Námět: Mgr. Eva Tomanová, Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.*Mgr. Petra Hedrichová, PhD.,**Základní škola a Mateřská škola Olomouc, Nedvědova 17*

Žáci si díky práci s různými příběhy uvědomí příčiny migrace a že stěhování probíhá již od „pradávná“.

Hodina se líbila, žáci pozitivně hodnotili aktivity slepá mapa a škálování, tedy pohyb po třídě. Velmi aktivně se zapojili do předpřípravy (zjištění, odkud pocházejí jejich rodiče a prarodiče) a chtěli se podělit se zjištěnými informacemi.

*Mgr. Eva Tomanová,**Základní škola Svatoplukova 7, Šternberk*

Vzhledem k menší místnosti nebylo možné vytvořit škálu ANO-NE, ale měli jsme tak pojmenované jednotlivé rohy místnosti, kam se žáci podle svého uvážení přesouvali.

Přínosné je, že se žáci dozví něco více o své rodině. Během hodiny jen pasivně nesedí, ale mají hned několik příležitostí se po třídě pohybovat, což je výborné hlavně pro žáky s hyperaktivitou, kteří v této třídě byli a práce s textem rozvíjí jejich čtenářskou gramotnost.

Žáci ocenili, že zjistili, odkud pochází jejich rodiče a prarodiče. Někteří měli také první příležitost se doma pobavit, jak se vlastně jejich rodiče seznámili.

*Mgr. et Mgr. Veronika Marková,**Masarykovo gymnázium, Přebor*

Příště bych tomuto tématu věnovala více než jednu vyučovací hodinu. Např. nechala bych první hodinu jako čistě prožitkovou, provedla všechny uvedené aktivity a další hodinu věnovala zápisu do sešitu a důkladnějšímu probrání jednotlivých příčin migrace.

Příběhy migrace

Kdo je migrant a jak se jím člověk stane? Z jakých důvodů a s jakými následky? Kdo je vlastně Čech? Existují nějaká kritéria, na základě kterých může být člověk považován za Čecha? Jak se může člověk cítit v cizí zemi?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk ve společnosti (vzájemná solidarita mezi lidmi, tolerantní postoje k menšinám)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (souvislosti globálních a lokálních problémů)

› *Dějepis*

- Moderní doba (totalitní systémy)
- Rozdělený a integrující se svět (vývoj Československa od roku 1945 do roku 1989, vznik České republiky; základní orientace v problémech současného světa)

Průřezové téma:

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá (zážitky a zkušenosti z Evropy a světa)
- Objevujeme Evropu a svět (Evropa a svět, mezinárodní setkávání)

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Sociální rozvoj – Mezilidské vztahy (empatie, lidská práva jako regulativ vztahů)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa – migrace ve světě

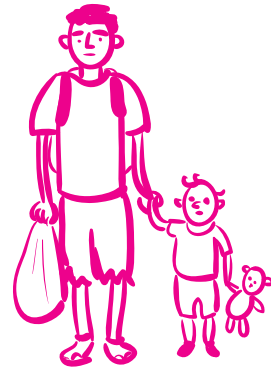
Cíle:

- žák na základě osobního příběhu popíše možné důvody migrace
- žák se zamyslí nad otázkou národnosti, identity a posoudí svůj pohled na toto téma
- žák se skrze dramatizaci vžije do situace migrujících – popíše možná negativa i pozitiva migrace pro jednotlivce i společnost
- žák popíše širší souvislosti migrace

Věk žáků: 13–15 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 20min/45 min

Použité metody a formy práce: brainstorming, práce s textem, práce s časovou osou, názorová škála, dramatizace, volné psaní

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	5 min	Písenný brainstorming na téma migrace <i>Co žáky napadne, když se řekne migrace, a odkud informace a postoje čerpají?</i>	
uvědomění	15 min	Emigrace z Čech <i>Příklady emigrace z českých zemí. Úvaha nad otázkou Kdo je Čech?</i>	texty o migraci (příloha 1), jeden text pro každou skupinu role pro dramatizaci (příloha 2)
	20 min	Dramatizace <i>Dramatizace rozhovoru rodiny v emigraci.</i>	
reflexe	5 min	Reflexe <i>Návrat k brainstormingu z počátku hodiny, doplnění.</i>	

Postup:**Písenný brainstorming na téma migrace**

Vysvětlíme žákům, jak funguje brainstorming a použijeme tuto metodu u slova migrace.

Vyzveme žáky, ať píšou (do sešitu či na papír) slova, která je napadnou, když se řekne migrace, migrant (emigrant/imigrant). Můžeme poté otevřít prostor pro sdílení, nekomentujeme, ale ptáme se: *Odkud čerpají informace (postoje), které se vztahují migraci? Z médií, od kamarádů, z osobní zkušenosti? Emigroval někdo z okolí žáků do ciziny? Kam a proč? Znají žáci nějaké migranty žijící v ČR? Pokud ano, vědí, odkud a proč se přistěhovali?*

Cílem je nechat zaznít názory, znalosti a zkušenosti žáků.

Emigrace z Čech

Rozdělíme žáky do skupin po přibližně čtyřech či pěti a na tabuli zakreslíme časovou osu. Každá skupina obdrží jeden z textů o Češích, kteří emigrovali do zahraničí (příloha 1). Úkolem žáků je si text ve skupině přečíst a odpovědět na otázky:

Proč lidé vystupující v textech emigrovali? Kdy emigrovali?

Jakého přijetí se jim v cizině asi dostalo? Co si o nich nejspíš mysleli místní lidé a jak se na ně dívali? Co pro ně asi bylo nejtěžší? Z čeho měli radost?

Žáci následně sdílí odpovědi na otázky, na tabuli píšeme na časovou přímku data či přibližná období emigrace a důvody emigrace. Doplňme počty lidí, kteří z českých zemí v té době emigrovali, a shrneme, že jako všechny země má i Česko vlastní zkušenost s emigrací – spousta obyvatel z ČR emigrovala do zahraničí, ať už nuceně, či dobrovolně (viz doplňující informace).

Navážeme otázkou: *Když někdo emigruje nebo se přistěhuje – kdy přestane být Čechem a kdy se jím naopak stane? Existují nějaká kritéria, podle kterých je možné se orientovat?*

Necháme žáky odpovídat na níže uvedené otázky pomocí škálové řady: v prostoru třídy se žáci rozestoupí podle svých odpovědí do škály ANO/NE (odpověď ANO na jednom konci třídy, odpověď NE na druhém konci). Své stanovisko zdůvodní.

*Je Čech ten:*¹⁴

- › *kdo se vystěhoval a žije už 40 let v cizině?*
- › *kdo má jednoho rodiče Čecha a druhého třeba Francouze?*
- › *kdo má oba rodiče Čechy a narodil se v cizí zemi?*
- › *kdo má oba rodiče cizince, ale narodil se v ČR?*
- › *kdo má české občanství?*
- › *kdo mluví česky?*
- › *koho ostatní označují za Čecha?*
- › *kdo se cítí být Čechem?*

Dramatizace

Řekneme žákům, že si ve skupinách z předchozí aktivity zkusí společně předvést krátkou scénku. Scénka bude zobrazovat rozhovor rodiny v emigraci. Žáci si mezi sebou rozdělí role (příloha 2), zamyslí se, kdo bude zastávat jaké stanovisko a připraví si argumenty. Pak si ve své skupině zkusí rozhovory předvést. Žáci mají za úkol vžít se do jednotlivých rolí, rozvádět a domýšlet popisované situace, argumentovat.

Není nutná dramatizace předvádět i před spolužáky, mohou být realizovány souběžně.

14 Kritériem by mohlo být české občanství, můžeme ale zvažovat i hledisko národnosti, se kterou se člověk ztotožňuje sám za sebe, proto není možné stanovit, kdo je Čech. Národnost je navíc jen jedna z identit, kterou máme, každý ji může vnímat jinak silně, jiným způsobem. A vnímání pojmu národnost se mění – během života jednotlivce, v čase (rod x národ, starověk x středověk x moderní doba x globalizovaná společnost), v prostoru (někde se lidé identifikují spíš s místem – Brňák, s částí země – Moravák, se státem – Čech, se světadílem – Evropan). Otázka *Kdo je Čech?* tedy nemá správnou odpověď. Jde spíše o to ujasnit si svůj postoj ke vnímání národnosti a reflektovat, že identita člověka je proměnlivá a nejednoznačná. Při dostatku času můžeme pustit video „Homolkovi“ <http://tiny.cc/homolkovi>

Po skončení scének se žáků ptáme na otázky typu: *Jaké argumenty vás nejvíce zaujaly? S jakými jste se ztotožnili? Jaké pocity jste zažívali?* Dáme žákům prostor, aby sami pojmenovali to, co pozorovali a zažívali.

Na základě scének a příběhů se s žáky zamyslíme nad otázkou: *Jaký dopad může mít migrace na migranty a jaké na společnost, do které se migranti začleňují?*

Reflexe

Vrátíme se k brainstormingu z počátku hodiny – necháme žáky projít si pojmy, změnit, reflektovat a doplnit původní myšlenky a postoje.

Přílohy:

Příloha 1 – texty o migraci

Příloha 2 – role pro dramatizaci

Námět: Mgr. Ing. Hana Vacková, Mgr. Jiří Vymětal

Mgr. Renata Pospiechová,
ZŠ a MŠ Olomouc-Nemilany, Raisova 1

Delší čas jsme věnovali evokaci. Žáci se chtěli podělit o rodinné zkušenosti a svoje znalosti spojené s migrací. Dramatizaci předvedli jen dobrovolníci, volné psaní se proměnilo ve společné závěrečné shrnutí v komunitním kruhu.

Žáky lekce bavila, dramatizace byla ale problém pro ostýchavé žáky. Byla by lepší předtím nějaká dramatizační rozcvička – na to ale nebyl čas.

Mgr. Eva Tomanová,
Základní škola Svatoplukova 7, Šternberk

Vzhledem k tomu, že jsem navazovala na hodinu zaměřenou na migraci a příčiny migrace, vynechala jsem úvodní brainstorming a proběhlo opakování z minulé hodiny prostřednictvím otázek a na základě znalosti pojmu migrace z minulé hodiny jsem společně odvodili pojmy imigrant a emigrant.

Vypustila jsem volné psaní, reflexe proběhla prostřednictvím otázek.

Přínosné je to, že žáci musí pracovat s textem, což rozvíjí jejich čtenářskou gramotnost. Učí se vyhledávat v textu potřebné informace. Dále metoda dramatizace je pro žáky příjemnou změnou, hrozně moc je bavilo hraní rolí. Některé skupinky se do toho opravdu velmi vžily a vedly velmi vášnivé debaty.

Jedna planeta, dva světy?

Proč lidé v minulosti odcházeli do jiných zemí? Co je k tomu vedlo? Jaké doklady k tomu potřebovali? Jak se jejich situace liší od naší? Co je to nucená migrace? Jak se liší od té dobrovolné? Jaké jsou možnosti pomoci lidem, kteří byli nuceni opustit svůj domov nebo jej ztratili?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství:*

- Mezinárodní vztahy, globální svět (globální problémy současnosti, příčiny a důsledky)
- Člověk ve společnosti (vzájemná solidarita)
- Člověk, stát a právo (význam ochrany lidských práv a svobod)

› *Dějepis*

- Rozdělený a integrující se svět (postavení rozvojových zemí, orientace v problémech současného světa)

› *Zeměpis*

- Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie (myšlenkové mapy pro prostorové vnímání jevů a procesů v nich)
- Regiony světa (změny v regionech, jejich dynamika a příčiny změn)
- Společenské a hospodářské prostředí (organizace světové populace, dynamika růstu a pohybů)

Průřezové téma:

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá (zážitky a zkušenosti z Evropy a světa)
- Objevujeme Evropu a svět (Evropa a svět, mezinárodní setkávání)

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Sociální rozvoj – Mezilidské vztahy (empatie, lidská práva jako regulativ vztahů)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (migrace ve světě)

Věk žáků: 13–17 let

Cíle:

- žák vysvětlí, jaké doklady jsou nutné pro cestování a pobyt v zahraničí, popíše historický vývoj administrativy při překračování hranic států
- žák vyjmenuje příčiny migrace v minulosti i současnosti, vysvětlí push a pull faktory a uvede jejich příklady
- žák odliší migraci dobrovolnou a migraci nucenou
- žák vlastními slovy vysvětlí pojmy cizinec, migrant, žadatel o azyl, uprchlík
- žák zformuluje návrh způsobu, jak může pomoci lidem, kteří se přistěhovali nebo přišli o svůj domov

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

Použité metody: práce s textem a obrazovým materiálem, skupinová práce, úvaha

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	10 min	Co potřebuji pro cestu za hranice? <i>Jaké doklady potřebujeme pro cestování a život v zahraničí a jak se tyto doklady vyvíjely.</i>	příklady cest za hranice (příloha 1) do dvojice
uvědomění	15 min	Planeta Země. Dva světy? <i>Příčiny migrace, migrace dobrovolná a nucená.</i>	sada fotografií (příloha 2) a pracovní list (příloha 3) pro každou skupinu
	15 min	Dobrovolně či nedobrovolně? <i>Dopady migrace, push a pull faktory migrace.</i>	
reflexe	5 min	Shrnutí <i>Kdo pomáhá migrantům a uprchlíkům? Mohu pomoci taky?</i>	

Postup:

Co potřebuji pro cestu za hranice?

Uvedeme hodinu otázkami: *Kdo byl někdy v zahraničí? Z jakých důvodů? Jak proběhlo překročení hranic? Jak dlouho trvalo? Bylo jednoduché či obtížné? Co za doklady bylo potřeba?*

Shrneme, že vycestovat za hranice státu nejde bez dokladů. *Byly ale potřeba vždy? A musí mít všichni pro pobyt či práci ve stejné zemi stejné doklady?*

Do dvojic rozdáme přílohu 1. Žáci mají za úkol vybrat ze seznamu doklady, které určití lidé potřebují či potřebovali k překročení hranic (za určitým cílem do určitého místa). Jednotlivé odpovědi pak společně projdeme a doplníme (viz řešení přílohy 1 a doplňující informace).

Shrneme, jak se měnil volný pohyb osob, na jaké překážky lidé naráželi při pohybu po světě.¹³

13 Nejprve spíše prostorové, když bylo problémem se vůbec dostat na určité místo. Poté s vývojem státu a státní moci začaly pohyb omezovat překážky byrokratické. Mezi určitými zeměmi se pak zase začaly byrokratické překážky odbourávat. *Proč? A za jakých okolností se znovu zavádí či posilují?*

Planeta Země. Dva světy?

Navážeme myšlenkou, že ať už lidé doklady mají či nemají, někteří jsou k pohybu „vyvoleni“ a někteří jsou k pohybu „odsouzení“. Co to znamená? Na to se podíváme v následujícím cvičení.

Žáci se rozdělí do skupin po šesti. Každá skupina dostane sadu vytištěných fotografií s popisky (příloha 2) a pracovní list (příloha 3).

Žáci fotografie roztrídí na 2–3 hromádky dle instrukcí v pracovním listu. Nejprve stanoví, z jakých příčin se dali lidé na fotografiích do pohybu. Potom roztrídí fotografie podle své úvahy – zda byl pohyb dobrovolný (cestování, dovolená, stěhování za prací, za rodinou, za poznáním apod.) nebo nedobrovolný (vátky, konflikty, přírodní katastrofy apod.) nebo zda je dobrovolnost nejednoznačná.

Rozdělení fotografií poté společně probereme – žáci z jednotlivých skupin mohou fotografie lepit pomocí lepicích papírků na tabuli do některé ze tří kategorií. Je pravděpodobné, že u některých fotografií bude zařazení opravdu nejednoznačné. Je vhodné na to upozornit a zdůraznit, že je velmi těžké objektivně zhodnotit subjektivní a složitou situaci – občas nemusí existovat jediné správné řešení.

Zeptáme se žáků, jak by nyní vysvětlili výrok: *Jsmo všichni obyvatelé planety Země, někteří lidé jsou k pohybu vyvoleni a jiní k pohybu odsouzení.* Položíme otázku: *Jak zjistíme, že je někdo „vyvolen“ opustit místo svého pobytu a jiný člověk je k tomu „odsouzen“?*

Napišeme na tabuli slova *migrant (emigrant, imigrant), uprchlík, žadatel o azyl, cizinec* a na základě příkladů z předchozích aktivit je vysvětlíme (další příklady a doplnění viz doplňující informace).

Dobrovolně či nedobrovolně?

Skupiny dále vypracují zbývající úkoly pracovního listu – přemýšlí, jaké důvody by je přiměly odstěhovat se z vlasti dobrovolně a jaké důvody by je přiměly opustit vlast nedobrovolně. (A co by v tom případě odchodem do zahraničí ztratili, jaké problémy by po odchodu do zahraničí museli řešit, s čím by se v zahraničí museli smířit, co by odchodem do zahraničí získali a co by je přimělo k návratu zpět.) Žáci tak rozvíjí empatii a mohou si uvědomit, že problematika uprchlictví a migrace se může týkat každého bez rozdílu, tedy i jich samotných.

Odpovědi na otázky pak společně sdílíme – nejčastější a nejzásadnější odpovědi můžeme zapisovat na tabuli. Doplníme o vysvětlení push a pull faktorů migrace (viz doplňující informace).

Shrnutí

Na závěr s žáky shrneme či vyhledáme příklady institucí a organizací, které uprchlíkům a migrantům pomáhají, přemýšlíme jak a proč. ^{TIP}

TIP

Hodinu můžeme také zakončit volným psaním na téma **Jak mohu já sám/sama pomoci lidem, kteří museli opustit svůj domov**

Přílohy:

Příloha 1 – příklady cest za hranice

Příloha 2 – sada fotografií

Příloha 3 – pracovní list na téma dobrovolná a nucená migrace a její dopady

Námět: Mgr. Alice Lehká, Mgr. Milena Valentová

Mgr. Milena Valentová;
Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko

Pojmy k tématu hodiny, např. migrace, push a pull faktory probrány v hodině českého jazyka, v rámci opakování rozšiřování slovní zásoby.

Na hodinu je nutno navázat, pracovat se získanými vědomostmi, využít např. v občanské výchově – sledovat tisk, dění v neklidných částech světa, důvody, proč lidé utíkají ze svých domovů. Zaměřit se na možnosti jakékoliv pomoci lidem kolem nás.

Za důležité považují, že si žáci uvědomili zásadní rozdíly v důvodech k migraci. Zpětnou vazbu jsem získala ve slohu, žáci měli napsat, jak na ně lekce působila, co je oslovilo, co se jim líbilo – nelíbilo a proč.

Mgr. Jiří Vymětal,
ZŠ a MŠ Olomouc-Nemilany, Raisova 1

Lekce klade velký důraz na učitele, na to, jak dokáže podnítit žáky v diskusi, v empatii. Velmi přínosná byla práce s fotografiemi a vůbec to, že děti pracovaly ve skupinkách, celá lekce je bavila a reagovaly velmi příjemně. Ještě o přestávce a další dny se k zážitku z lekce vracely, nechalo to v nich stopu.

Uprchlíkem se může stát každý aneb příběh člověka

Jaká je situace konkrétních uprchlíků z různých zemí světa? Odkud a proč lidé prchají? Jak se mohou cítit, co potřebují? Jaké možnosti mají uprchlíci po opuštění svého domova? Kdy je možné udělit azyl, přesídlit se či vrátit se zpět, a co to znamená pro uprchlíky i pro společnost, odkud a do které prchají? Co máme společného, jaké potřeby a hodnoty?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk ve společnosti (tolerance, respekt)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (globální problémy současnosti, příčiny a důsledky)

› *Dějepis*

- Rozdělený a integrující se svět (problémy současného světa)

› *Zeměpis*

- Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie (prostorové vnímání jevů a procesů)
- Regiony světa (poměry jednotlivých světadílů, změny)
- Společenské a hospodářské prostředí (pohyby a dynamika růstu a pohybů světové populace)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Sociální rozvoj: Mezilidské vztahy (empatie a pohled na svět očima druhého, respektování, podpora, pomoc)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá (příběhy, zážitky a zkušenosti z Evropy a světa, život dětí v jiných zemích)
- Objevujeme Evropu a svět (naše vlast a Evropa)

› *Mediální výchova*

- Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení (identifikování základních orientačních prvků v textu)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (migrační ve světě)
- Lidská práva (základní lidská práva)
- Globální problémy (chudoba a nerovnost; konflikty a násilí)

Cíle:

- žák označí ohniska konfliktů na politické mapě
- žák popíše příčiny a následky uprchlictví

- žák vysvětlí, jaké možnosti mají uprchlíci z hlediska azylu, přesídlení či návratu
- žák si uvědomí, že uprchlíkem se může stát každý, rozvíjí empatii

Věk žáků: 13–17 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

Použité metody: skupinová práce, práce s textem a obrazovým materiálem, práce s klíčovými pojmy, diskuse

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	5 min	Příběh člověka <i>Práce s příběhy uprchlíků.</i>	příběh uprchlíka (příloha 1) pro každou dvojici žáků, pomůcky pro zavěšení textů ve třídě (magnety, špendlíky, lepicí guma apod.)
uvědomění	15 min	Fotografie <i>Prezentace faktů, která se váží k příběhu. Příčiny a podstata uprchlictví.</i>	dataprojektor a počítač, připojení na internet, lepicí lístečky, tabule, politická mapa světa
	10 min	Co byste si vzali vy? <i>Úvaha a diskuse, rozvoj empatie.</i>	
reflexe	15 min	Co dál? <i>Zvažování možností uprchlíků a dopadů uprchlictví.</i>	shrnutí možností uprchlíků (příloha 2) pro každou dvojici žáků

Postup:

Příběh člověka

Žáci se rozdělí do dvojic a každá dvojice si vylosuje jeden příběh uprchlíka (příloha 1). Žáci si přečtou text, zapamatují si důležité informace (*Jak se člověk v textu jmenuje? Odkud musel uprchnout? Z jakých důvodů? Co si vzal s sebou?*). Upozorníme, že fakta budou mít za úkol sdělit z hlavy ostatním během následující prezentace. Každá dvojice poté svůj text s příběhem vyvěsí ve třídě (například na nástěnky, na zdi).

Fotografie

V internetovém prohlížeči otevřeme odkaz na stránce UNHCR (Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky) <http://tiny.cc/uprchlici> a postupně projdeme jednotlivé příběhy spolu s fotografiemi.

V okamžiku, kdy dvojice uvidí jméno člověka, jehož osudem se zabývala, přihlásí se a sdělí ostatním informace, získané z textu – jeden z dvojice na mapě světa označí lepicím papírkem stát či oblast, odkud musela osoba na fotografii uprchnout, a vysvětlí, proč se tak stalo, druhý z žáků na tabuli do sloupce napíše, co a proč si vzal zmiňovaný člověk s sebou.

Zadáme žákům úkol, ať si navíc každý v duchu vybere jeden z příběhů – ten, který ho nejvíce osloví.

Poté, co projdeme všechny příběhy, shrneme příčiny uprchlictví – můžeme krátce popsat příčiny jednotlivých konfliktů (viz doplňující informace). Společně vyvodíme, kdo je uprchlík. Srovnáme s definicí z Úmluvy o právním postavení uprchlíků a zamyslíme se, zda je možné jednoznačně určit, zda je člověk uprchlíkem (viz doplňující informace, případně doplňující informace z lekce Jedna planety, dva světy).

Co byste si vzali vy?

Každý žák se přesune k vyvšenému textu s příběhem, který jej nejvíce oslovil. V taktu vzniklých skupinách si žáci navzájem sdělí, čím přesně je příběh oslovil.

Dále si žáci zkusí představit a popsat, jak se asi daný člověk cítí:

Čeho se obává? V co doufá? Co mu vadí? Z čeho má radost?

V dalším kroku přemýšlí nad otázkami:

Jak bych se v této situaci cítil já? Kdybych si měl vzít s sebou při útěku z domova jednu věc, co bych si vzal? Proč bych si to vzal? Co by mi jako uprchlíkovi pomohlo, co bych ocenil – jaký přístup, jakou pomoc?

Jeden z žáků poté sdělí a zapíše na tabuli, co a proč by si vzali členové jeho skupiny, vznikne tak postupně druhý sloupec. Srovnáme oba sloupce – zaměříme se zvláště na hodnoty, které jsou za zmíněnými věcmi – máme nějaké hodnoty společné? Například vztah k místu, rodině, touhu po štěstí pro sebe a své blízké, naději.

Co dál?

Žáci se vrátí do dvojic, ve kterých pracovali na začátku hodiny a dostanou text se shrnutím možností, které uprchlíci do budoucna mají – návrat, azyl, přesídlení (příloha 2). Mají za úkol zamyslet se, jaký dopad by jednotlivé možnosti měly na život člověka z příběhu, na život jeho rodiny a na společnost okolo něj.¹⁵

15 Můžeme shrnout, že většinou není možné najít ideální řešení, každá možnost má svá pro a proti. Když si ale uvědomíme možné dopady, můžeme se pokusit společně eliminovat ty negativní a maximalizovat pozitivní. Možnosti se navíc mohou prolínat a doplňovat, uprchlík může například získat azyl, po nějaké době se přesunout jinam či se vrátit zpět do svého domova, až se situace uklidní.

V další hodině mohou dostat žáci za úkol vymyslet, jak bude příběh jejich postavy pokračovat za deset či dvacet let. Tato aktivita vyžaduje zapojení fantazie, zároveň umožňuje využít dosavadní poznatky, ale také rozvíjí schopnost vcítění se.

Přílohy:

Příloha 1 – příběhy uprchlíků

Příloha 2 – shrnutí možností uprchlíků (návrat, azyl, přesídlení)

Námět: Mgr. Alice Lehká, Mgr. Milena Valentová

*Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.,
Základní škola a Mateřská škola Olomouc, Nedvědova 17*

Téma žáky zaujalo, i po skončení hodiny diskutovali o tom, co by si vzali oni, zaujaly je životní osudy lidí v příbězích.

*Mgr. Milena Valentová,
Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko*

Doporučuji seznámit žáky s průběhem a obsahem lekce v předstihu, ušetří se tím čas na hladký průběh samotné lekce.

Vietnam z různých úhlů pohledu

Jak je nedávná historie Vietnamu propojena s hospodářským stavem země, dodržováním lidských práv a migrací z Vietnamu do zahraničí? Proč je v České republice tak početná vietnamská menšina? Z jakých důvodů lidé odchází z Vietnamu? Jaké spojení bylo a je mezi Vietnamem a Českou republikou?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk ve společnosti (solidarita, pomoc lidem v nouzi)
- Člověk, stát a právo (ochrana lidských práv a svobod)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (souvislosti globálních a lokálních problémů)

› *Dějepis*

- Rozdělený a integrující se svět (studená válka, rozdělení světa do vojenských bloků reprezentovaných supervelmocemi; politické, hospodářské, sociální a ideologické soupeření; rozpad koloniálního systému, mimoevropský svět)

› *Zeměpis*

- Regiony světa (změny v regionech, politické a hospodářské poměry)
- Společenské a hospodářské prostředí (struktura a pohyby populace)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Sociální rozvoj: Mezilidské vztahy (empatie a pohled na svět očima druhého, respektování, podpora, pomoc)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Globalizační a rozvojové procesy

› *Výchova demokratického občana*

- Občan, Občanská společnost a stát, Lidská práva

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa – migrace ve světě

Cíle:

- žák popíše Vietnam z geografického hlediska
- žák popíše situaci dodržování lidských práv ve Vietnamu
- žák na základě četby textu chronologicky seřadí vybrané události vietnamské historie a popíše důsledky těchto událostí
- žák vyjmenuje důvody, které mohou vést k emigraci z Vietnamu
- žák navrhne možnost, jak být nápomocný lidem, kteří se přestěhovali

Věk žáků: 12–15 let

Použité metody: práce s textem, výklad, diskuse, práce s atlasem

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	10 min	Kdo žije v ČR? <i>Z jakých zemí nejčastěji do ČR přichází cizinci?</i>	atlas světa do dvojice, volitelně počítač, dataprojektor a internetové připojení
uvědomění	25 min	Dopis z Vietnamu <i>Žáci pracují s pracovním listem a dopisem – informace z dopisu doplňují do pracovního listu.</i>	pracovní list (příloha 1) pro každou skupinu, dopis (příloha 2) pro každou skupinu
reflexe	10 min	Co jsem se dověděl a co můžu udělat? <i>Shrnutí poznatků a možnosti vlastní aktivity.</i>	

Postup:

Kdo žije v ČR?

Necháme žáky odhadnout, jaké národnosti jsou v České republice nejpočetnější. Pro kontrolu je možné použít údaje z Českého statistického úřadu (viz užitečné odkazy) nebo otevřeme v internetovém prohlížeči odkaz na stránku <http://peplemov.in> – v pravém sloupci zemí světa otevřeme položku Česká republika. Objeví se přehled zemí, ze které pochází nejpočetnější skupiny migrantů, kteří žijí v ČR. Můžeme porovnat s levým sloupcem, kde je možné otevřít údaje o emigraci z České republiky, tedy kolik Čechů žije v jakých státech v zahraničí. Srovnání může umožnit uvědomění, že migrace probíhá do země i ze země a jedná se o obvyklý a celosvětový proces. Poté můžeme vysvětlit pojmy národnostní menšina, národnost, cizinec (viz doplňující informace). Uvedeme, že v této hodině se budeme věnovat Vietnamu jakožto zemi, ze které pochází jedna z nejpočetnějších skupin cizinců v ČR, a důvodům, které mohly a mohou vést k migraci z Vietnamu do ČR.

Dopis z Vietnamu

Žáky rozdělíme do skupin po nejméně čtyřech členech. Každá skupina dostane pracovní list a žáci v něm společně vypracují úkol číslo jedna – píší, co ví o Vietnamu a Vietnamcích.

Každý žák ve skupině dostane číslo 1 až 4 a jednotlivá čísla si přesednou – sesednou se dohromady a vytvoří tak nové skupiny. Do skupin rozdáme dopis z Vietnamu (příloha 2).^{TIP} Každá z nových skupin dostane za úkol přečíst si část dopisu (skupina 1 část *Geografické podmínky a hospodářství Vietnamu*,

skupina 2 *Lidská práva*, skupina 3 *Historie* a skupina 4 *Vietnam v současnosti a Vietnamci v České republice*). Skupiny několika větami shrnou, které informace z textu považují za nejdůležitější.

Následně se žáci vrátí do svých původních skupin, sejdou se tak žáci, kteří četli různé části dopisu. Společně pak do svého pracovního listu vypracují úkoly jedna až čtyři, které se váží k jednotlivým částem dopisu (úkol číslo 1 žáci zpracovávali na začátku hodiny – nyní jej doplní).

Společně pak všechny odpovědi projdeme. Je vhodné zdůraznit, že v textu dopisu jsou uvedené konkrétní příklady i zobecnění a že zobecnění nemusí platit pro všechny – dva různí lidé mohou mít stejné, podobné, ale i úplně odlišné důvody pro své jednání.

Co jsem se dověděl a co můžu udělat?

Na závěr žáci vypracují poslední úkoly pracovního listu, úkoly pět a šest, které reflektují informace z celé hodiny. Odpovědi sdílíme, můžeme se zaměřit zvláště na otázku, zda a jak by žáci mohli pomoci někomu, kdo se přistěhoval do místa jejich bydliště, aby se zorientoval v novém prostředí. Je možné také představit organizace, které sdružují vietnamskou komunitu žijící v ČR (viz užitečné odkazy).

Přílohy:

Příloha 1 – pracovní list

Příloha 2 – dopis z Vietnamu

Námět: Mgr. Zdeňka Bizoňová Veličková, Mgr. et Mgr. Veronika Marková, Mgr. Ivana Opršalová

TIP

Hodina může probíhat i bez skupinové práce. Pracovní list i dopis jsou v tom případě rozdány do dvojic a dopis čteme společně. Po přečtení každé části žáci samostatně nebo ve dvojici vypracují do pracovního listu úkoly související s touto částí a následně provedeme společné shrnutí.

Mgr. Alice Lehká,
Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko

Přínosné bylo seznámení s historií Vietnamu – děti znají některé pojmy, ale daly si je do souvislostí až při hodině. Navíc jsme si vysvětlili působení chemické látky agent orange. Zajímavé bylo také srovnání práv v obou zemích (praktické vysvětlení, co je to komunismus) plus následné dotazy žáků („Na co je právník, který nemůže rozhodovat podle práva?“).

Mgr. Renata Pospiechová,
ZŠ a MŠ Olomouc-Nemilany, Raisova 1

Žáci pracovali ve skupinkách. Z toho důvodu jsme se museli jasně domluvit na pravidlech práce ve skupině (a následné prezentaci).

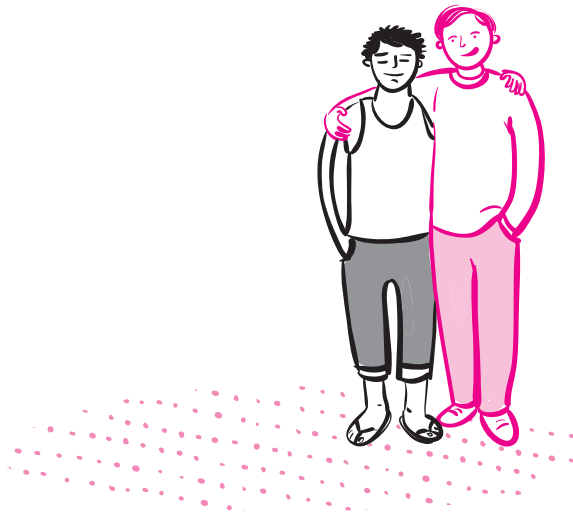
Na závěr jsme shrnuli poznatky formou zápisu na tabuli – každý se musel vyjádřit.

Žákům se líbil dopis – tedy osobní forma seznámení s problematikou a práce ve skupinách.

Mgr. Jiří Vymětal,
ZŠ a MŠ Olomouc-Nemilany, Raisova 1

Pracovali jsme druhou variantou, tedy spíše s frontální výukou. Hodina tak odsýpala. Je ale nabitá, takže jsme se úkolům nemohli věnovat dostatečně a nebyli zohledňováni slabší žáci, kteří pracují pomaleji. Z toho důvodu jsme si dopis přečetli společně.

Historie lidských práv

Jak se lidská práva vyvíjela? Jsou lidská práva jen evropskou, „západní“ záležitostí nebo je můžeme najít i v historii mimoevropských kultur? Můžeme stanovit nějaké mezníky ve vývoji lidských práv? Jak byla lidská práva dodržována v průběhu různých historických období? Mohly je uplatňovat všechny společenské skupiny stejně? A jaká je situace v současnosti?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk, stát a právo (význam ochrany lidských práv a svobod)

› *Dějepis*

- Člověk v dějinách (orientace na časové ose)
- Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury (postavení společenských skupin v jednotlivých státech)
- Modernizace společnosti (emancipační úsilí významných sociálních skupin, požadavky formulované ve vybraných evropských revolucích)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Sociální rozvoj: Mezilidské vztahy (lidská práva jako regulativ vztahů)

› *Výchova demokratického občana*

- Občan, občanská společnost a stát (práva a povinnosti občana)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá; Jsme Evropané (klíčové mezníky evropské historie)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

Lidská práva (základní lidská práva, rovnost mužů a žen)

Cíle:

- žák vysvětlí pojem lidská práva
- žák uvede základní rysy lidských práv
- žák určí důležité mezníky ve vývoji lidských práv a popíše vývoj konceptu lidských práv v historii
- žák zhodnotí dodržování lidských práv v průběhu dějin u různých částí obyvatelstva

Věk žáků: 11–15 let

Použité metody: brainstorming, myslí – sdílej ve dvojici – sdílej ve skupině, práce s textem a časovou přímkou, skupinová práce, diskuse

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	10 min	Jaká mám práva? <i>Písemný brainstorming způsobem „mysli – sdílej ve dvojici – sdílej ve skupině“.</i>	
uvědomění	20 min	Vývoj lidských práv <i>Řazení jednotlivých událostí a mezníků vývoje lidských práv do časové osy.</i>	popis událostí, které se váží k vývoji lidských práv (příloha 1) a časová osa (příloha 2) pro každou skupinu
reflexe	15 min	Jak fungovalo uplatňování lidských práv v minulosti? <i>Zamyšlení nad důležitostí univerzality lidských práv.</i>	

Postup:**Jaká mám práva?**

Na úvod požádáme žáky, aby se zamysleli, jak by vysvětlili spojení *lidská práva*. Zamyslí se i nad tím, *z jakých důvodů by měli lidé znát svá práva – k čemu nám mohou být*.

Poté zadáme písemný brainstorming – žáci píšou do sešitu či na papír odpovědi na otázky *Na co mám právo? Jaká mám práva?* Nejprve žáci píšou dvě minuty samostatně, poté si srovnají své seznamy se sousedem a doplní práva, která oni sami nenapsali. Následně se spojí s další dvojicí a porovnají a doplní práva ve čtveřici. Upozorníme žáky, ať si výstupy uchovávají, že s právy, která si sepsali, budeme ještě později pracovat.

Vývoj lidských práv

Sdělíme žákům, že lidská práva mají svůj původ a svou historii. A že budeme společně zkoumat, jak se lidská práva vyvíjela.

Žáci zůstanou ve čtveřicích z předchozí aktivity. Každá čtveřice obdrží nastříhané lístečky s popisem událostí, které se váží k lidským právům¹⁸ (příloha 1). Skupiny si je pročtou a mají za úkol seřadit jednotlivé události vývoje lidských práv do časové osy tak, jak šly za sebou (příloha 2).

¹⁸ V textech jsou i příklady lidských práv z mimoevropských společností. Cílem je ukázat, že koncept lidských práv není ryze západním konstruktem, a uvědomit si, že se často zaměřujeme na historii evropskou, protože je nám nejbližší. Nemusí nás tak napadnout, že jiné společnosti a oblasti světa řešily stejná či podobná témata, jen jindy či jinak.

Následuje společná kontrola a zamyšlení, jak se lidská práva vyvíjela. Můžeme se žáků ptát:

Jak stará jsou lidská práva? Kde všude se lidská práva vyvíjela? Můžeme najít nějaké historické mezníky pro vývoj lidských práv?¹⁹ Jaké události byste vybrali jako mezníky a z jakých důvodů?

Poté žáci mohou použít svůj seznam práv z úvodní aktivity „Jaká mám práva“ a pokusí se tato práva zařadit do jednotlivých období historie a k jednotlivým mezníkům. Pokud mají nějaký dotaz nebo si nejsou jisti, učitel může poradit nebo využít následujících několik minut na společné sdílení. Můžeme se zeptat, *která práva bylo nejtěžší zařadit, kam je žáci nakonec zařadili a proč.*

Jak fungovalo uplatňování lidských práv v minulosti?

Vybereme s žáky příklad nějakého práva. Zamyslíme se *zda, kdy, jak a pro koho bylo toto právo uplatňováno.*²⁰

Např. právo vlastnit majetek (viz doplňující informace):

Ve starověkém Řecku a Římě právní ochranu požívali jen svobodní občané, otroci majetek vlastnit nesměli.

V průběhu středověku v Evropě, například Itálii...

V průběhu 14. století na Arabském poloostrově...

V 18. století v USA pro osadníky z Evropy...

V 18. století v Kanadě pro původní obyvatele – indiány a Inuity...

V 19. století v Rakousku-Uhersku...

V roce 1952 v Československu

Žáci nejspíše přijdou na to, že ačkoli bylo nějaké právo zavedené, nemuselo vždy platit pro všechny stejně – byly a jsou skupiny, které toto právo uplatňovat nemohly.

Shrneme, že ačkoli jsou lidská práva platná pro všechny a jsou právně zakotvena, i v současnosti se dostávají jednotlivci i skupiny lidí do situace, kdy jsou jejich práva porušována. Některým lidem či skupinám je kvůli jejich původu, pohlaví, náboženství, politickému přesvědčení apod. stále bráněno ve vzdělání, vlastnictví majetku, svobodném pohybu, právní ochraně.

Na závěr hodiny požádáme žáky, aby vlastními slovy shrnuli, který mezník ve vývoji práv považují za nejdůležitější, a znovu se zamysleli nad otázkou, *k čemu by nám mohla být znalost lidských práv. Případně, jak může tato znalost a pochopení jejich vývoje a fungování přispět k jejich ochraně.*

19 Zamyšlení se nad mezníky slouží k tomu, aby žáci našli a popsali vývoj konceptu lidských práv, jeho příčiny a následky.

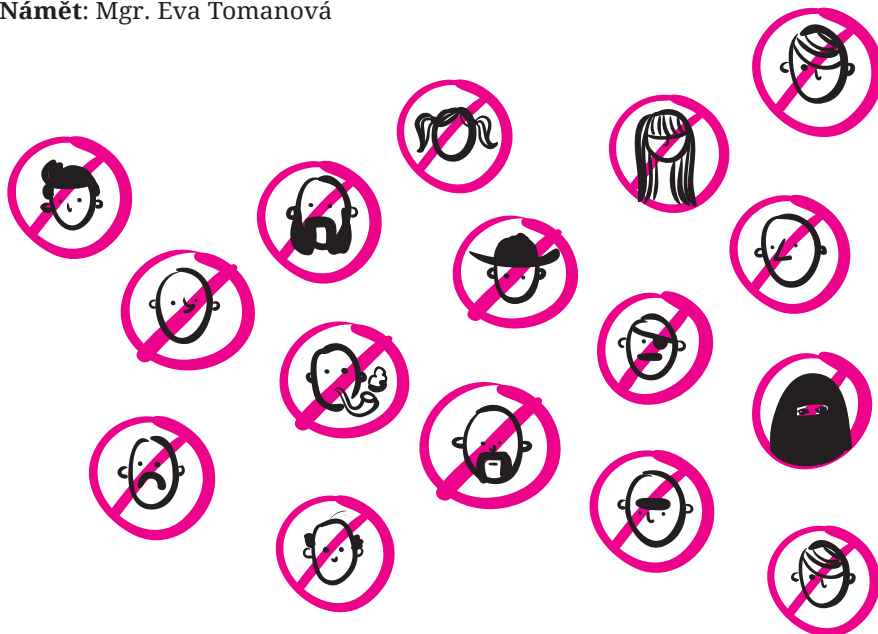
20 Můžeme nejprve nadnést otázku *Co je nutné pro možnost uplatňování nějakého práva?* Musí být respektované a vymahatelné.

Přílohy:

Příloha 1 – popis událostí, které se váží k vývoji lidských práv

Příloha 2 – časová osa

Námět: Mgr. Eva Tomanová

Mgr. Marek Kryška,
ZŠ Mánesova Otrokovice

Žáky hodina bavila od práce s textem. Snažili se, pracovali. Doporučuji na tuto lekci navázat i další hodinu – například rozébrat některé události či informace více do hloubky a nechat prosto pro dotazy žáků.

Mgr. Ing. Hana Vacková,
Gymnázium Olomouc-Hejčín

Starší žáci na gymnázium stihli rychle, dala jsem jim čist i rozšiřující informace – některým připadaly moc podrobné, nicméně vybrali nosnou myšlenku. Hodně je zajímala úloha OSN a mír ve světě.

Dětská práva

Co je to dětství? Jak může být dětství chápáno v různých kulturách a jak bylo chápáno v různých obdobích historie? Co je obsahem Úmluvy o právech dítěte? Jak se dětská práva vyvíjela, jak jsou dodržována a jak můžeme jejich dodržování napomoci?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk, stát a právo (význam ochrany lidských práv a svobod)
- Člověk ve společnosti (vzájemná solidarita mezi lidmi, pomoc lidem v nouzi; tolerance, respekt k odlišnému)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (souvislosti globálních a lokálních problémů, jejich příklady a způsoby řešení)

› *Dějepis*

- Modernizace společnosti (emancipační úsilí významných sociálních skupin)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Sociální rozvoj: Mezilidské vztahy (empatie respektování, podpora, pomoc; lidská práva jako regulativ vztahů)

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Morální rozvoj (dovednosti pro řešení problémů a rozhodování)

› *Výchova demokratického občana*

- Občan, občanská společnost a stát (práva a povinnosti občana)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá (události mající vztah k Evropě a světu; život dětí v jiných zemích)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Lidská práva – dětská práva
- Globální problémy – chudoba a nerovnost, nízká míra vzdělanosti

Cíle:

- žák analyzuje průběh dětství v různých zemích světa a porovná ho s průběhem dětství v ČR
- žák uvede příklad porušování dětských práv
- žák analyzuje právní ukotvení dětských práv v průběhu dějin
- žák navrhne možnosti řešení porušování lidských (dětských) práv

Věk žáků: 13–15 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/90 min

Použité metody: práce s textem, skládkové učení, skupinová práce, brainstorming, diskuse, prezentace

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	20 min	Když se řekne dětství <i>Brainstorming ve dvojicích.</i>	
uvědomění	25 min	Dětství v historii a ve světě <i>Práce s texty, pohled na dětství v různých zemích světa a v různých historických obdobích.</i>	dětství v různých oblastech světa (příloha 1) a dětství v historii (příloha 2) pro každou skupinu
	25 min	Dětská práva <i>Příběhy, příklady porušování práv dětí.</i>	příběhy dětí (příloha 3) a atlas nebo mapa světa pro každou skupinu
reflexe	20 min	Možná řešení <i>Práce s Úmluvou o právech dítěte, hledání řešení.</i>	Úmluva o právech dítěte (příloha 4) pro každou skupinu

Postup:

Když se řekne dětství

Žáci se zamyslí nad tím, co se jim vybaví, když se řekne dětství:

Co děti dělají? Jaké mají povinnosti a jak tráví volný čas? Co mohou dělat děti a nemohou dělat dospělí a naopak?

Jaký typ oblékání, účesu atd. je obvyklý pro dospělého a jaký pro dítě?

Kdy dětství končí a proč? Kdy se člověk stane dospělým tělesně a kdy duševně a kdy je uznán společností za dospělého?

Co znamená, když se řekne, že se někdo chová dětinsky?

Žáci ve dvojicích diskutují, poté několik dvojic seznámí celou třídu se svými názory.

Dětství v historii a ve světě

Zeptáme se: *Je dětství stejné ve všech oblastech světa? Bylo dětství stejné ve všech obdobích historie? Oznámíme, že na tyto otázky se zkusíme společně podívat.*

Žáci se rozdělí do skupin po čtyřech či pěti. Polovina skupin dostane text, který uvádí příklady dětství v různých oblastech světa (příloha 1), zbytek skupin dostane text, jenž uvádí příklady různého chápání dětství v historii (příloha 2).¹⁶ Úkolem žáků je najít příklady různých podob dětství.

Poté dva žáci z každé skupiny zůstanou na místě, ve své skupině, a zbytek se přesune ke skupině, která zpracovávala jiné téma. V nově vytvořených skupinách si žáci navzájem představí příklady dětství v různých částech světa a v různých historických obdobích. Shrnou podobnosti i odlišnosti a přemýšlí, jak by se dalo obecně definovat dětství.¹⁷

Dětská práva

Vysvětlíme, že podoby dětství se mohou lišit, jsou ale určité podmínky – práva, svobody – které jsou pro spokojený vývoj (dětství) potřebné vždy a všude. Ty jsou shrnuty v Úmluvě o právech dítěte, která v současnosti platí téměř po celém světě. Existence Úmluvy ale bohužel neznamená, že práva dětí nejsou porušována. Sdělíme žákům, že se na toto téma blíže podíváme v následujícím cvičení.

Žáci zůstanou ve skupinách z předchozí aktivity. Každá skupina dostane příběh určitého dítěte (příloha 3). Žáci si samostatně v tichosti přečtou text. Je vhodné mít k dispozici atlas nebo mapu světa, žáci mohou na mapě vyhledat místo příběhu. Nic nekomentují, emoce v sobě nechají doznít. Poté ve skupině vypracují tři stručné, výstižné věty, které budou shrnovat příběh z textu. Toto třívětí se pak prezentuje ostatním skupinám. Ostatní žáci se každé skupiny doptávají na další informace z textu.

Možná řešení

Každá skupina dostane přílohu 4 – informace o Úmluvě o právech dítěte. Označí, jaká práva byla v příběhu, který četli, porušena a poté sdílí s ostatními. Následně skupiny přemýšlí, jak by se daly situace dětí z příběhů řešit, jakým způsobem by mohla být jejich práva vymáhána. Své návrhy prezentují ostatním žákům. Pokud žáci nejsou schopni přijít s návrhy na řešení, poukážeme na různé možnosti řešení a organizace, které dětem pomáhají (viz doplňující informace).

16 Můžeme vybrat i příklady jen za jedno historické období, například středověk či období industrializace, omezíme tak množství textu.

17 Společně shrneme, že obecným rysem dětství, který platí vždy a všude, je vývoj člověka pro další období svého života. Dětství ale není a nebylo stejné – je ovlivněno okolím, jeho podoba je vytvořená lidmi, kteří žijí v určitém čase a na určitém místě v určitých podmínkách. Odlišnost má jisté důvody, záleží na potřebách toho kterého místa a doby – pastevec v Africe potřebuje jiné dovednosti než programátor v Asii nebo zemědělec ve Španělsku (v současném globalizovaném světě se však rozdíly postupně vyrovnávají, zcela ale nemizí).

Přílohy:

Příloha 1 – dětství v různých oblastech světa

Příloha 2 – dětství v historii

Příloha 3 – příběhy dětí

Příloha 4 – Úmluva o právech dítěte

Námět: Mgr. Hana Vacková, Mgr. Jiří Vymětal

*Mgr. Marek Kryška, Mgr. Stanislav Šindler,
ZŠ Mánesova Otrokovice*

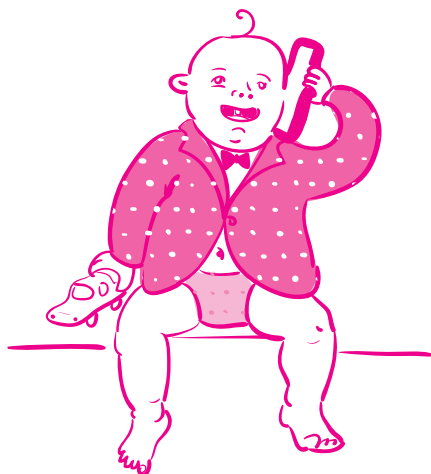
Téma považuji za podnětné, hlavně možnost ukázat „našim“ dětem, že žijí v prostředí, kdy se mají relativně dobře. I když to tak sami možná nevnímají. Žáci o téma projevili zájem, bylo na nich znát, že je příběhy emočně oslovily.

Osvědčilo se mi, že jsme se bavili o tématu i příští hodinu. Velmi vhodné je využít doporučení autorů a promítnout následně žákům film „Děti ze stanice Leníngradská“.

*Mgr. Eva Tomanová,
Základní škola Svatoplukova 7, Šternberk*

Trochu jsem zkrátila výklad učitele a naopak přidala drobné srovnání výhod a nevýhod dětství žáků v porovnání s příběhy dětí z textů. Jelikož mám třídu, která je sociálně slabší, využila jsem tuto aktivitu, také k podpoření jejich sebevědomí a snažila jsem se poukázat na to, jak bohatý a šťastný život přece jen v porovnání s jinými mají. Reakce byla velmi dobrá a plná emocí. Někteří byli i šokováni, co se může jejich vrstevníkům stávat. Velmi živě komunikovali a prezentovali své názory. S tímto tématem se dá i dále pracovat a rozvíjet ho a dá se opravdu propojit lokální a globální aspekt.

Otroctví včera a dnes

Jaká je historie otroctví a obchodu s otroky? Co to je tzv. novodobé otroctví? Dotýká se nějak i nás samotných? Jak je možné přispět k řešení tohoto problému?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk, stát a právo (ochrana lidských práv a svobod)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (globální problémy, souvislosti globálních a lokálních problémů)

› *Dějepis*

- Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury (postavení společenských skupin v jednotlivých státech)
- Modernizace společnosti (emancipační úsilí významných sociálních skupin)
- Rozdělený a integrující se svět (orientace v problémech současného světa)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Řešení problémů a rozhodovací dovednosti; Hodnoty, postoje, praktická etika; Mezilidské vztahy a komunikace

› *Výchova demokratického občana*

- Občan, občanská společnost a stát (práva a povinnosti občana)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá; Jsme Evropané (klíčové mezníky evropské historie)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

Lidská práva (základní lidská práva)

Cíle:

- žák vlastními slovy vysvětlí pojmy otrok, otrokářství a novodobé otroctví
- žák porovná situaci otročké práce v současnosti a v minulosti
- žák popíše otroctví jako problém nikoliv pouze globální a historický, ale také jako téma současné a lokální, včetně konkrétních příkladů, navrhne způsob řešení problému

Věk žáků: 12–15 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 10 min/45 min

Použité metody: brainstorming, práce s textem ve skupinách, diskuse

Prostředí a potřebné vybavení: tabule, politická mapa světa, přílohy

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	5 min	Brainstorming nad pojmem otrok	tabule
	10 min	Historie otroctví <i>Srovnávání, společné rysy; pojmy otrok, otroctví, otrokářství; vývoj společenských postojů vůči otroctví.</i>	
uvědomění	20 min	Konkrétní případy otrocké práce ve světě <i>Existuje otroctví i v současnosti? Konkrétní případy otrokářských praktik.</i> Prezentace jednotlivých skupin <i>Tabulka zemí a druhem otrocké práce.</i>	příklady otrocké práce v různých zemích světa (příloha 1) pro každou skupinu, případně politická mapa světa tabule
	10 min	Závěrečné shrnutí <i>Shrnutí tématu, představení společenských iniciativ a možných řešení problematiky.</i>	

Postup:**Brainstorming nad pojmem otrok**

Na úvod žákům vysvětlíme, jak funguje brainstorming, a následně napíšeme na tabuli slovo „otrok“ (případně otroctví). Vyzveme žáky, aby říkali vše, co je k tomuto pojmu napadne, své nápady nekomentovali a nebáli se, že řeknou něco špatně. Zapisujeme na tabuli nápady žáků.

Historie otroctví

Klademe žákům otázky typu:

- › *Jak se v minulosti stal člověk otrokem?*
- › *Co otroci dělali, jaká měli práva a jak s nimi bylo zacházeno ve starověkém Řecku a Římě?*
- › *Odkud a proč byli otroci přiváženi do Ameriky, jaká měli práva a jak s nimi bylo zacházeno?*
- › *Kdy a za jakých okolností bylo otroctví v USA zrušeno?*
- › *Jak získávali otroci práva?*

Přemýšlíme přitom o otroctví v různých dobách a v různých oblastech světa a hledáme jeho obecné rysy. Sestavíme vysvětlení pojmů otrok, otroctví a otrokářství (viz doplňující informace).

Zamysleme se, jak se vyvíjely postoje společnosti k otroctví – od chápání otroctví jako nedílné součásti společnosti po ratifikaci Úmluvy o zákazu všech forem otroctví. Můžeme představit významné dokumenty omezující či zakazující otroctví a společenský kontext, který jim umožnil vzniknout (viz doplňující informace, případně doplňující informace k lekcí „Historie lidských práv“.)

Konkrétní případy otrokářských praktik ve světě

Zeptáme se žáků: *Existuje otroctví i dnes, tedy jsou ještě někde otroci? Můžete se otroctvím setkat v Evropě? A v ČR?* ^{TIP}

Rozdělíme žáky do pěti skupin. Každá skupina dostane text s konkrétním příkladem otročké práce (příloha 1), který má za úkol si přečíst a odpovědět na přiložené otázky. Poté vyzveme jednotlivé skupiny k tomu, aby vlastními slovy shrnuly obsah textu a vybraly informace, které považují za nejdůležitější, ^{TIP} případně na mapě světa ukázaly stát, ve kterém se situace odehrála.

Závěrečné shrnutí

Shrneme s žáky téma, můžeme se přitom vrátit k brainstormingu z počátku hodiny a doplnit jej. Ptáme se např.: *Co jsme se dozvěděli? Jaké pojmy známe? Jak se během dějin vyvíjely postoje k otroctví? Je otroctví minulostí? Dotýká se nás nějak novodobé otroctví? Jak bychom mohli přispět k řešení tohoto problému?*

V rámci diskuse o možnostech řešení problému otroctví můžeme žákům představit iniciativy a hnutí, která se zabývají pracovními podmínkami či otroctvím a snaží se apelovat na zaměstnavatele i na vlády, aby se zasadili o změnu situace. (viz doplňující informace).

Přílohy:

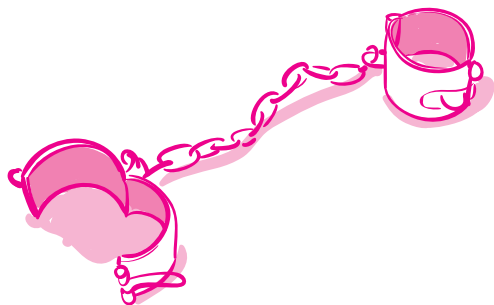
Příloha 1 – příklady otročké práce v různých zemích světa

Námět: Mgr. Pavla Padrtová, Mgr. Renata Pospiechová

TIP

Odpovědi na tyto otázky je možné rychle zjišťovat pomocí hlasování – kdo si myslí, že odpověď na otázku je ano, zvedne ruku.

V průběhu skupinové práce s texty je možné na tabuli nakreslit tabulku a jednotlivé skupiny poté mohou zapisovat svá zjištění do sloupečků: stát/světadíl, oblast hospodářství, ve které je otročká práce zneužívána (stavebnictví, textilní průmysl, práce v domácnosti apod.), jaká práva jsou porušována.

Mgr. Milena Valentová,
Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko

Díky lekci žákům dochází, že to, co se učí o minulosti, se může odehrávat i nyní a dokonce v naší zemi. Nutí je to zamýšlet se nad tím, co se děje u nás, některé to přiměje hledat a porovnávat fakta ze světa, z historie a současnosti. Nejvíce je překvapily informace o současném otrokářství, nejvíce je zarazila fakta týkající se i ČR.

Na portálu rvp.cz jsem tedy vyhledala hodinu Novodobé otroctví a použila jsem ho na doplnění, přes interaktivní tabuli jsem použila i texty ze zmíněného odkazu – další příběhy dokládající novodobé otrokářství.

Mgr. et Mgr. Veronika Marková,
Masarykovo gymnázium, Příbor

Vypustili jsme diskuzi, neboť úvodní část – brainstorming, trvala podstatně déle, než bylo doporučeno, neboť žáci jeví o toto téma velký zájem, neustále je napadaly nové a nové pojmy k tématu otroctví. Naopak práci s texty zvládli výrazně rychleji, jednotlivé skupiny přečetli text a odpověděli na otázky během 3–4 minut, následně vše odprezentovali ostatním skupinám. Na závěrečné shrnutí již nebylo tolik času, z důvodu delší úvodní části, ale v příští vyučovací hodině se k tomuto ještě vrátíme a vše důkladně shrneme.

Libí se mi, že si žáci uvědomí, že otroctví není pojem jen z minulosti, a že do dnešního dne existují státy, ve kterých se otroctví vyskytuje. Také pochopí význam pojmu „novodobé otroctví“, se kterým se můžeme setkat i u nás, pochopí, že se nejedná o normální stav, ale o něco nežádoucího, proti čemu by se měli bránit.

Doporučuji věnovat této lekci alespoň 2 vyučovací jednotky, žáky dané téma zajímá, chtějí se k němu vyjádřit, mají doplňující otázky. Ve dvou vyučovacích hodinách by bylo více prostoru se tímto tématem více zabývat a pro větší prožitek bych doporučila dodat ke studijním textům autentické fotografie ilustrující jednotlivé příběhy.

Plýtvání potravinami

Jak využíváme potraviny? Plýtváme potravinami? Pokud ano, proč k plýtvání dochází a jak můžeme zbytečnému plýtvání zabránit? Jak využívali potraviny naši předkové? Změnila se spotřeba potravin a jejich plýtvání ve srovnání se situací před padesáti či třiceti lety?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk, stát a právo (práva spotřebitele)
- Člověk, stát a hospodářství (hospodaření domácnosti; kupující a prodávající, fungování trhu)

› *Matematika*

- Číslo a proměnná (početní operace – zaokrouhlování, odhady; vztah celek–část)

› *Dějepis*

- Rozdělený a integrující se svět (vývoj Československa od roku 1945 do roku 1989 a vznik České republiky; problémy současnosti; ekonomické, sociální a kulturní změny)

› *Zeměpis*

- Geografické informace, zdroje dat (statistiky)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Morální rozvoj (řešení problémů a rozhodovací dovednosti)
- Hodnoty, postoje, praktická etika (postoje a hodnoty vlastní i cizí, odpovědnost)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá; Jsme Evropané

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (kulturní globalizace)

Cíle:

- žák uvede příčiny plýtvání potravinami v domácnosti, restauraci, supermarketu a ve školní jídelně a navrhne možná řešení
- žák si vytvoří individuální týdenní statistiku plýtvání potravinami, uvede příčiny, množství a finanční částku „vyhozených potravin“, statistiky porovná se zahraničními statistikami a spolužáky
- žák pomocí výpovědí pamětníků srovná spotřebu a plýtvání potravinami v současnosti a v nedávné minulosti, ze srovnání vyvodí popis přechodu mezi centrálně plánovanou a tržní ekonomikou
- žák vyjádří svůj názor na problematiku plýtvání potravinami

Věk žáků: 13–15 let

Použité metody: práce s textem, práce s grafy, skupinová práce, práce s metodou orální historie – rozhovory s pamětníky, diskuse, názorová škála
Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	5 min	Názorová škála <i>Stanovisko k otázce, zda je plýtvání potravinami vážný společenský problém.</i>	
uvědomění	20 min	Skupinová práce <i>Žáci hledají příčiny plýtvání jídel v zadané oblasti, navrhnou možná řešení zamezení plýtvání.</i> <i>Žáci vytvoří své vlastní statistiky ročního plýtvání jídel, porovnávají je s evropskými statistikami a informacemi od pamětníků.</i>	příloha 1 – domácí příprava: individuální statistika plýtvání, příloha 2 – obrázky k rozdělení do skupin, příloha 3 – zadání pro práci ve skupině, příloha 4 – statistiky plýtvání potravinami
reflexe	12 min	Prezentace skupin <i>Prezentace postřehů plýtvání potravinami v domácnosti, porovnání s průměrnými hodnotami členů jiných států a se situací v minulosti.</i>	tabule
	5 min	Názorová škála <i>Stanovisko k otázce, zda je důležité šetřit potravinami. Argumentace žáků.</i>	

Postup:

Minimálně týden před hodinou:

Zadáme domácí úkol – část třídy vytvoří statistiku vyhozených potravin v jejich domácnostech (množství, hmotnost, přibližná cena a příčiny vyhození) za týdenní časové období (příloha 1).

Druhá část třídy má za úkol udělat rozhovor s pamětníkem na téma spotřeba a plýtvání potravinami v nedávné minulosti. Pamětníkem může být kdokoli – např. rodiče, prarodiče, učitelé, sousedi. V rozhovoru bude mít žák za úkol zeptat se na otázky: *Jak se spotřebovávaly potraviny před dvaceti/třiceti/padesáti lety? Kde se potraviny kupovaly? Jaká část objemu potravin se spotřebovala a jaká se vyhodila? Jaký typ potravin se vyhazoval a proč?*

Odpovědi na otázky žák sepíše a vezme s sebou do určené hodiny. Při té příležitosti se můžeme s žáky krátce zamyslet nad využitím metod orální historie.²¹

21 Co se můžeme dozvědět o historii z vyprávění? Co v takovém vyprávění může chybět a co naopak nenajdeme nikde jinde?

Hodina:

Názorová škála

Na počátku hodiny se žáci vyjádří k otázce, jestli je *plýtvání potravinami vážný společenský problém* – v prostoru třídy se rozeštoupí podle svých odpovědí do škály ANO/NEVÍM/NE (odpověď ANO na jednom konci třídy, odpověď NE na druhém konci). Své stanovisko zdůvodní.

Skupinová práce

Pomocí kartiček z přílohy 2 rozdělíme žáky do čtyř skupin zhruba po čtyřech až pěti žácích. Při větším množství žáků mohou dvě skupinky zpracovávat stejné téma. Dbáme na to, aby byli v každé skupině žáci, kteří zpracovávali za domácí úkol statistiku plýtvání, i žáci, kteří zpracovávali rozhovor s pamětníkem. Žáci dostanou kartičku s obrázkem a bez mluvení hledají spolužáky se stejným obrázkem, vytvoří tak skupiny. Každý symbol představuje určité téma, které budou následně zpracovávat – dům reprezentuje domácnost, nákupní vozík představuje obchody a supermarkety, lidé při večeři znázorňují restaurace, obědvající děti zastupují školní jídelnu.

Rozdáme žákům zadání pro práci ve skupině (příloha 3). Žáci tak přemýšlí nad příčinami plýtvání jídlem v jim zadané oblasti a navrhují řešení, jak plýtvání omezit nebo mu zabránit.

Žáci rovněž spočítají, kolik jídla vyhodí průměrně jeden člen skupiny za jeden rok, vytvoří tedy průměr za svou skupinu. Vychází přitom ze statistik, které zpracovávali za domácí úkol. Pak porovnájí své výsledky se statistikami plýtvání potravinami v jiných zemích (příloha 4). Zapisují a porovnávají nejčastější příčiny vyhazování jídel, četnost vyhazování a nejčastěji vyhazované potraviny.

Poté žáci porovnávají současnou situaci se situací v minulosti, vychází přitom z rozhovorů s pamětníky (můžeme využít i část přílohy 4, která uvádí, kolik jídla dostávali dospívající a děti v rámci přidělového systému v poválečném Československu). Porovnájí, nakolik se asi vyhazovaly potraviny v minulosti a dnes (kde, jaké, kolik a proč).

Prezentace jednotlivých skupin

Jednotlivé skupiny prezentují své postřehy – vyjádří se ke své statistice a porovnájí, jak se jejich situace liší vůči průměru jiných států. Reflektují důvody, proč dochází k plýtvání jídlem, a jak mu lze zamezit. Srovnají současnou a minulou situaci, zamýšlí se nad rozdíly a odlišnými příčinami plýtvání (nebo šetření) jídlem.²²

²² Srovnání může žákům poskytnout představu o rozdílu mezi centrálně řízenou ekonomikou a tržním hospodářstvím či masovou spotřebou a o vlivu hospodářské a politické situace na všední život. Žáci tak mohou vidět, jak se určité fenomény, jako je například spotřeba, v čase mění.

Náborová škála

Žáci se vyjádří k otázce, jestli je důležité šetřit potravinami – v prostoru třídy se rozestoupí podle svých odpovědí do škály ANO/NEVÍM/NE. Své stanovisko zdůvodní, odpovědi žáků už nekomentujeme.

Přílohy:

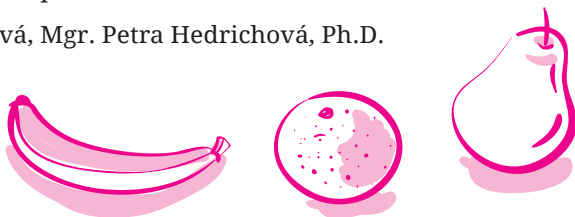
Příloha 1 – domácí příprava: individuální statistika plýtvání

Příloha 2 – obrázky k rozdělení do skupin

Příloha 3 – zadání pro práci ve skupině

Příloha 4 – statistiky plýtvání potravinami

Autoři: Mgr. Blanka Čížková, Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.,
Základní škola a Mateřská škola Olomouc, Nedvědova 17

Kvůli odpadání hodin byl zkrácen čas pro zapisování údajů o plýtvání v domácí předpřípravě.

Za přínosné považuji zjištění, jaké množství jídla/peněz samotní žáci vyhodili, porovnání s průměrnými hodnotami v jiných státech. Žáci byli překvapeni/zděšeni množstvím jídla i peněz, které se „vyhodí“ za vyhozené jídlo.

Doporučila bych realizovat tuto hodinu spíše u osmáků a devátáků, u sedmáků se objevil problém s převody jednotek a počítáním průměru.

Mgr. Eva Tomanová,
Základní škola Svatoplukova 7, Šternberk

Místo názorové škály na začátku jsem zvolila brainstorming na téma plýtvání a na závěr jsme opět místo škály sepsali seznam pěti nejlepších řešení plýtvání potravinami, která vyplynula z prezentací a diskusí žáků.

Za přínosnou a zároveň velmi zajímavou považuji práci se statistikami ohledně plýtvání potravin a také posouzení situace předělů z poválečného období. Kromě toho byla podnětná i prezentace jednotlivých skupin a jejich žhavá diskuse k tématu.

Zajímavé by bylo i zakomponovat alespoň část dokumentu Z popelnice do lednice.

I já sama jsem byla překvapena, jak je téma zaujalo. Opravdu velmi živě diskutovali a přicházeli se stále novými a zajímavými příčinami i řešeními plýtvání potravinami. Nejzajímavější byla diskuse týkající se školní jídelny. Dále byli překvapeni statistikami plýtvání potravinami ve světě i v ČR neboť většina z nich pochází z vesnic, kde si většinu produktů sami vyrábí a zbytky spotřebují.

Rozvoj dopravy

Jak se vyvíjely dopravní trasy a dopravní prostředky? Kudy v minulosti vedly důležité dopravní cesty? Jaké bylo tempo rozvoje dopravy v různých částech světa? Jaké jsou dopady rozvoje dopravy? Jaké důsledky může mít rozvoj dopravy a dopravních tras?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Dějepis*

- Modernizace společnosti (ekonomické a kulturní změny, rozdílné tempo modernizace)

› *Zeměpis*

- Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie (prostorové vnímání míst, jevů a procesů)
- Regiony světa (změny ve vybraných regionech)
- Společenské a hospodářské prostředí (globalizační společenské, politické a hospodářské procesy)

Průřezové téma:

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá (události mající vztah k Evropě a světu)
- Objevujeme Evropu a svět (Evropa a svět, mezinárodní setkávání)
- Jsme Evropané (klíčové mezníky evropské historie)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (ekonomická globalizace včetně světového obchodu)

Cíle:

- žák popíše vybrané dopravní trasy v minulosti a v současnosti
- žák vyjmenuje vybrané dopravní prostředky a určí, v jakém období a za jakých okolností byly vynalezeny
- žák vysvětlí, jaký vliv má a měl rozvoj dopravy na různé oblasti světa
- žák posoudí pozitivní a negativní důsledky rozvoje dopravy

Věk žáků: 12–15 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

Použité metody: brainstorming, práce s časovou osou, výklad, diskuse, skupinová práce

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	5 min	Kudy vedly historické dopravní trasy a proč po nich lidé cestovali? <i>Odkud a kam se cestovalo? Jaké byly důvody k cestování v minulosti? Jak se liší od současnosti?</i>	tabule nebo prezentace (příloha 1) a promítací technika, politická mapa světa
uvědomění	15 min	Dopravní trasy v historii <i>Skupinová práce, skupina analyzuje jednotlivé dopravní trasy a žáci je prezentují.</i>	tabule, atlas světa pro každou skupinu, volitelně tabulka dopravních tras v minulosti (příloha 2) pro každou skupinu
	10 min	Dopravní prostředky a jejich vznik <i>Řazení jednotlivých dopravních prostředků na časovou osu. Příklad vývoje rychlosti dopravy na cestě z Londýna do New Yorku.</i>	rozstříhané obrázky dopravních prostředků a časová osa (příloha 3) pro každou skupinu, tabule
reflexe	10 min	Pozitivní a negativní vlivy rozvoje dopravy <i>Shrnutí pozitiv a negativ rozvoje dopravy.</i>	tabule

Postup:

Kudy vedly historické dopravní trasy a proč po nich lidé cestovali

Na tabuli nakreslíme tabulku o minimálně šesti řádcích a sedmi sloupcích s kategoriemi „odkud a kam se cestovalo, důvody, způsob dříve, způsob nyní, co se převáželo, pozitivní dopady, negativní dopady“ (viz příloha 1 a příloha 2).

Pro uvedení žáků do tématu se můžeme ptát: *Jak se dříve cestovalo na velké vzdálenosti? Jakým dopravním prostředkem? Jaké důvody k cestování vedly? Jak a proč se cestuje nyní?* **TIP**

Soustředíme se na otázku: *Odkud a kam se dříve cestovalo a proč?* Trasy, které žáky napadají, zapisujeme do prvního sloupce tabulky (např. Hedvábná stezka: Evropa ↔ Čína). Pro názornost je možné využít nástěnnou mapu světa nebo atlasy. Pro následující skupinovou práci je třeba zadat do prvního sloupce tabulky alespoň 6–7 dopravních tras.

TIP

Je možné zadat tyto otázky k domácí přípravě.

Dopravní trasy v historii

Rozdělíme žáky do šesti skupin, z nichž každá dostane přidělenou jednu trasu z tabulky.^{TIP} Vybídeme je, ať na základě svých dosavadních znalostí doplní ostatní kategorie v řádku.^{TIP} Skupiny pak své řádky postupně prezentují, výsledky zaznamenáváme do tabulky na tabuli a doplňujeme.

Dopravní prostředky a jejich vznik

Vysvětlíme žákům, že jsme se zaměřili na trasy cest. A nyní se podíváme na vývoj dopravních prostředků, které se pro tyto cesty používaly či používají. Do skupin rozdáme rozstříhané obrázky jednotlivých dopravních prostředků (příloha 3), které žáci seskládají. Skupiny poté hlásí, jaké dopravní prostředky složili, jejich jména zapíšeme na tabuli.

Na tabuli narýsujeme časovou osu a vyzveme skupiny, ať zkusí odhadnout, kdy byly tyto dopravní prostředky vynalezeny. Na časovou osu (či na interaktivní tabuli) je zaneseme a společně opravíme. Vysvětlíme, že většina nyní používaných dopravních prostředků byla vynalezena v období novověku a souvisela s průmyslovou revolucí, doplníme kontext.^{TIP}

Projdeme s žáky téma zrychlování dopravy na konkrétním příkladu, například ukážeme, jak se během novověku

postupně zrychlovala plavba z Velké Británie do USA (viz „Modrá stuha“ – příloha 1 či doplňující informace pro učitele) a necháme žáky odhadnout či vyhledat, jak dlouho nyní trvá cesta z Londýna do New Yorku leteckou dopravou (přibližně 7 až 8 hodin). Vysvětlíme, že zrychlení a zpřístupnění dopravy je jednou ze součástí globalizace, čili stále větší propojenosti světa – máme rychlé a přímé spojení s místy, do kterých bylo v minulosti těžké se dostat, svět se „zmenšuje“ – vysvětlíme tak princip časoprostorové konvergence, viz doplňující informace a příloha 1.

Positivní a negativní vlivy rozvoje dopravy

Na závěr s žáky do dvou sloupců na tabuli shrneme (pokud je třeba, doplníme, viz doplňující informace) hlavní pozitiva a negativa, která rozvoj dopravy přinesl – žáci mohou čerpat z informací z právě proběhlé hodiny i ze svých dosavadních znalostí a zkušeností.

TIP

Je možné tabulku (příloha 2) vytisknout a žákům rozdat (do dvojic či do skupin), žáci tak mohou být více motivováni se zapojit – vyplní tabulku, která jim po hodině zůstane.

Na úvod je možné žáky podpořit a vyplnit první řádek společně, ještě před počátkem skupinové práce.

TIP

V navazující hodině je možné stručně charakterizovat jednotlivé dopravní prostředky – kým a za jakých okolností byly vynalezeny, jaká je jejich rychlost, kde a kdy se nejvíce užívaly/užívají.

Přílohy:

Příloha 1 – prezentace

Příloha 2 – tabulka dopravních tras v minulosti

Příloha 3 – obrázky dopravních prostředků a časová osa

Námět: Mgr. Marek Kryška, Mgr. Stanislav Šindler

Mgr. Milena Valentová,
Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko

Žákům dělalo problém vymyslet požadované množství tras, musela jsem dávat více návodných příkladů z učiva dějepisu a celkově jsme se zdrželi.

Žáci si zopakovali pohyb lidstva od pravěku po současnost, uvědomili si důležitost obchodování a že nutnost překonávat překážky vedla k rozvoji lodní dopravy, zámořským objevům, vzájemnému ovlivňování civilizací, propojenosti světa, současně se zamysleli nad negativními dopady – násilí, nucená migrace apod.

Nejvíce žáky zaujalo skládání puzzle a práce s časovou přímkou, kam měli seřadit jednotlivé dopravní prostředky.

Mgr. Ivana Opršalová,
Masarykovo gymnázium, Příbor

Přidělila jsem úvodní úkol do skupin s motivací najít co nejvíce příkladů, přesto většina skupin přišla samostatně pouze na dopravu mezi Evropou a Amerikou. Další cesty jsme museli společně vyvodit.

Žáci byli překvapeni nad časovou osou spojenou s vynálezy, uvědomili si, jak může doprava pozitivně a negativně ovlivnit náš svět a přišli na mnoho zajímavých příkladů. Příště bych možná doplnila další novověké způsoby přepravy, i přepravu informací – internet a věnovala bych se více vztahu dopravy a životního prostředí.

Tropy v kuchyni

Jak vypadají tropické plodiny, které jsou dnes běžnou součástí naší kuchyně? Kde, kdy a jak začala jejich cesta na náš stůl? A kde se pěstují v současnosti? Jaké má jejich pěstování dopady?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk, stát a hospodářství (fungování trhu, tvorba ceny; výroba, obchod a služby)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (globalizace, globální a lokální problémy)

› *Zeměpis*

- Regiony světa (změny ve vybraných regionech světa, jejich příčiny a důsledky)
- Společenské a hospodářské prostředí (světové hospodářství)
- Životní prostředí (přírodní a společenské vlivy na životní prostředí)

› *Dějepis*

- Objevy a dobývání, počátky nové doby (průběh zámořských objevů, jejich příčiny a důsledky)
- Modernizace společnosti (rozdílné tempo modernizace, nerovnoměrnost vývoje jednotlivých částí světa, kolonie)
- Rozdělený a integrující se svět (postavení tzv. rozvojových zemí, problémy současného světa)

Průřezové téma:

› *Výchova demokratického občana*

- Občan, občanská společnost a stát (práva a povinnosti občana, občanská odpovědnost)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá; Jsme Evropané

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (ekonomická globalizace, světový obchod a etické spotřebitelství)
- Globální problémy (nerovnost)

Cíle:

- žák určí tropické rostliny, které běžně používáme v naší kuchyni pro přípravu pokrmů či nápojů
- žák popíše historickou i současnou cestu významných tropických plodin do našich kuchyní a dopady jejich pěstování
- žák zhodnotí pozitivní a negativní dopady pěstování tropických plodin, navrhne způsoby, jak negativním dopadům předcházet

Věk žáků: 12–15 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

Použité metody: práce s atlasem a textem, skupinová práce, práce s časovou osou, diskuse

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	10 min	Jak rostou a odkud pochází <i>Identifikace plodin na základě obrázků, původ plodin a jejich současné rozšíření.</i>	sada fotografií plodin (příloha 1), pro každou skupinu: pracovní list s přehledem plodin (příloha 2), mapa s vyznačením původu plodin (příloha 3) a atlas světa
uvědomění	25 min	Historie a dopady pěstování <i>Časová přímka historie plodiny, zjišťování pozitivních a negativních dopadů jejich pěstování, prezentace výsledků.</i>	pro každou skupinu text o jedné z plodin (příloha 4), tabule
reflexe	10 min	Co s tím <i>Zpětná vazba (co žáky překvapilo, co za nejdůležitější zjištění si odnáší) a návrhy možných řešení.</i>	

Postup:

Jak rostou a odkud pochází

Rozdělíme žáky do skupin po čtyřech až pěti žácích. Sdělíme, že hodina se bude zabývat plodinami, které většinou dobře známe a používáme. Společně prozkoumáme, odkud plodiny pochází, jakou mají historii, kde se pěstují nyní a jaké může mít jejich pěstování dopady na lidi i přírodu.

V první fázi se žáci pokusí identifikovat rostliny podle obrázků (příloha 1). Obrázky buď promítáme na interaktivní tabuli, nebo si je skupiny posílají mezi sebou – obrázek si vždy prohlédnou a zapíší svůj odhad do pracovního listu (příloha 2). Na pokyn učitele obrázek vždy pošlou dále a vezmou si obrázek od jiné skupiny.

Poté obrázky společně projdeme a zkontrolujeme řešení. Můžeme s žáky zároveň probrat, kdy naposledy produkt této rostliny použili nebo viděli a nakolik jsou tyto plodiny součástí našeho běžného života.

Žáci poté dostanou do skupin atlas světa a obrysovou mapu se zaznačeným původem rostlin (příloha 3), ten uvedou do pracovního listu (příloha 2). Zároveň s pomocí atlasu vyhledají země či oblasti, kde se plodiny pěstují v současnosti. Sdělíme, že nyní budeme zkoumat, jak se mohly rostliny rozšířit z místa původu do místa současného pěstování a jaké jsou a byly dopady tohoto pěstování.

Práce s textem

Každá skupina dostane text s informacemi o jedné z plodin (pracovní list 4). Pokud je skupin více než čtyři, budou některé skupiny zpracovávat stejný text. Na základě informací z textu má každá skupina za úkol vytvořit časovou přímku, která bude znázorňovat historii pěstování plodiny, a zároveň v textu podtrhnout dopady, které má pěstování plodiny na lidi i přírodu.²³ Skupiny poté svou práci sdílí, představí podle svého názoru nejdůležitější události v historii plodiny a nejméně důležité dopady jejího pěstování.

Co s tím

Na závěr s žáky přemýšlíme, jak zařídit, aby pěstováním plodin netrpěla příroda ani lidé a aby byly pozitivní dopady z pěstování rozmístěny rovnoměrně. Necháme prostor žákům, aby navrhovali možná řešení. Pokud žáky nic nenapadá, můžeme představit environmentálně šetrné zemědělství a alternativy světového obchodu – direct trade, fair trade apod. (viz doplňující informace), případně se na tyto alternativy zaměřit v dalších hodinách.

Přílohy:

Příloha 1 – sada fotografií plodin

Příloha 2 – pracovní list přehled plodin

Příloha 3 – mapa s vyznačením původu plodin

Příloha 4 – texty o plodinách

Námět: Mgr. Lubor Navrátil, Ph.D.

Mgr. Blanka Čížková,

Základní škola a Mateřská škola Olomouc, Nedvědova 17

Žáci si uvědomí původ běžných potravin, dopady jejich pěstování a zjistí, jak vůbec vypadají rostliny v místě pěstování.

Mgr. Eva Tomanová,

Základní škola Svatoplukova 7, Šternberk

Zajímavé je, že se nejedná o klasickou frontální výuku a že žáci pracují ve skupinách a něco objevují, řeší nějaký problém.

²³ Dopady v textech jsou spíše negativní, můžeme žáky rovněž instruovat, aby připsali, jaké jsou podle nich pozitivní dopady rozšíření a pěstování plodin. Je ale vhodné upozornit, že díky nastavení světového obchodu z pozitivních dopadů těží spíše spotřebitelé a firmy než pěstitelé.

Zbraně včera a dnes

Co je to zbraň? Jak se zbraně vyvíjely? Jak se měnil rozsah jejich dopadu? Kolik lidí můžou zbraně v současnosti zasáhnout? Jak se tento počet liší od minulosti? Jaké hrozby představuje virtuální prostor? Jaké dopady může mít kyberšikana na životy lidí a jak je možné ji řešit?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk a společnost (vhodné způsoby chování a komunikace, nenásilné řešení neshod či konfliktů)
- Člověk jako jedinec (kritické hodnocení a korekce svého chování a jednání)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (klady a zápory jevů globalizace)

› *Dějepis*

- Modernizace společnosti (soupeření mezi velmocemi)
- Moderní doba (zneužití techniky ve světových válkách)

› *Výchova ke zdraví*

- Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence (nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických médií; sebeochrana a vzájemná pomoc v rizikových situacích)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Osobnostní rozvoj (Sebepoznání a sebepojetí)
- Sociální rozvoj (Mezilidské vztahy)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Objevujeme Evropu a svět (Evropa a svět, mezinárodní setkávání)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (kulturní, sociální a politická globalizace)
- Lidská práva (základní lidská práva, dětská práva)

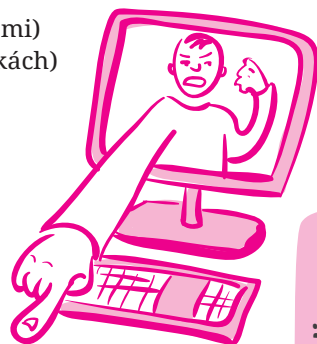
Cíle:

- žáci analyzují vývoj zbraní v souvislosti s technologickým vývojem světa
- žáci si objasní každodenní realitu současného světa, kdy mohou být ohroženi určitými aspekty virtuálního světa
- žáci srovnají vývoj rozsahu dopadu zbraní na území i na počet jedinců
- žáci vysvětlí pojem kyberšikana a objasní její nebezpečí
- žáci posoudí možné dopady svého jednání

Věk žáků: 12–15 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 15 min/45 min

Použité metody: práce s textem, diskuse

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	5 min	Co je to zbraň <i>Zamyšlení se nad podstatou zbraně.</i>	obrázky zbraní (příloha 1), lepicí páska či guma
uvědomění	15 min	Zbraně v různých etapách historie <i>Důraz je kladen na území a počet lidských životů, které mohou zbraně zasáhnout.</i>	obrázky zbraní (příloha 1)
	10 min	Příběh Anie <i>Přečtení textu o kyberšikaně, zodpovědění otázek z pracovního listu.</i>	příběh Anie (příloha 2) pro každou skupinu
	10 min	Virtuální nebezpečí <i>Co je to kyberšikana, možné podoby kyberšikany, jakými způsoby je možné situaci řešit.</i>	otázky k diskusi (příloha 3)
reflexe	5 min	Shrnutí <i>Co a jak nás ohrožuje v současnosti, možná řešení konfliktů.</i>	

Postup:

Co je to zbraň

Po třídě nebo na tabuli rozmístíme obrázky (příloha 1) a žáci mají za úkol z nich vybrat obrázky zbraní. Následuje shrnutí toho, co vybrali, a zamyšlení nad otázkou *Co je to zbraň? (Zbraní někomu ublížím? Jedná se o prostředek k prosazování zájmů? Může být zbraní i věc, která nebyla jako zbraň určena? Co dělá zbraň zbraní?)*

Zbraně v různých etapách historie

Sadu obrázků zbraní z minulosti i současnosti nalepíme na jednu část tabule. Na druhou část tabule nakreslíme graf, kde osa x je časová osa a osa y znázorňuje dopad zbraně – území, které lze zbraní zasáhnout, a počet lidí, které zbraň zasáhne. Žáci postupně vybírají a popisují zbraně, které byly charakteristické pro různá období historie, a lepí je do grafu. Poté žáci hodnotí zbraně současnosti s ohledem na jejich potenciální hrozbu.

Můžeme navázat zkoumáním konfliktů a šíření zbraní v nedávné minulosti (viz doplňující informace).

Příběh Anie

Ve skupinách si žáci pročtou příběh o dívce, která si vzala život kvůli kyberšikaně (příloha 2), zodpoví otázky k textu. Následně společně příběh reflektujeme. Navážeme diskusi na téma kyberšikana (žáci vysvětlí pojem vlastními slovy) a diskutujeme o tom, jaké potenciální zbraně dnes používáme my sami (e-mail, mobil, sociální sítě apod.).

Virtuální nebezpečí

Diskutujeme s žáky, zda se již dostali do situace, kdy jim bylo ublíženo nebo někomu ublížili prostřednictvím internetu, virtuálního světa. Pro inspiraci můžou sloužit kartičky s otázkami (příloha 3). Klademe otázky a diskutujeme s žáky, zda mají oni nebo někdo z jejich okolí s některými z příkladů osobní zkušenost, jak je možné tyto případy řešit a jak se jich vyvarovat.

Shrnutí

Necháme žáky vlastními slovy popsat, jak se v historii měnily zbraně z hlediska dopadů, kolik lidí mohly zasáhnout. Zhodnotíme současnou situaci, reflektujeme nebezpečí a potenciální hrozby virtuálního světa. Na závěr se mohou žáci zamyslet nad některou konfliktní situací, kterou zažili v minulosti, a pokusit se vymyslet mírové řešení, ideálně konsensus.

Přílohy:

Příloha 1 – obrázky zbraní

Příloha 2 – příběh Anie

Příloha 3 – otázky k diskusi

Autoři: Mgr. Veronika Ješátková,
Mgr. Renata Pospiechová

Mgr. Veronika Ješátková,
Základní škola a Mateřská škola, Olomouc, Řezníčkova 1

Velký prostor jsem věnovala diskusi, která měla přesah i do další hodiny. Žáci se výborně ptali a souvislosti v globálním měřítku je zajímaly natolik, že sami kladli otázky k souvisejícím tématům.

Mgr. Milena Valentová,
Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko

Jde o lekci vhodnou k shrnutí učiva v dějepise. Žáci si připomněli že konflikty, boj o teritorium, moc, potravu atd. provázejí lidstvo od samého počátku. Můžeme se zkusit společně zamyslet, co lze udělat pro odstranění či zmírnění násilí ve světě.

Danou tematiku jsme průběžně v této třídě dělali, tudíž průběh lekce byl svižnější a na konci hodiny zbyl čas na přidání a oživení hodiny videem. Pro SŠ bych doporučila estonský film Zkažená mládež, a pro ZŠ krátká videa na stránkách www.ovce.sk

Kolonialismus a nekolonialismus

Co je to kolonialismus? Jaký dopad měl na kolonizované země? Jsou tyto dopady viditelné i v současnosti? Co je to nekolonialismus? Jaké jsou zájmy investorů v tzv. rozvojových zemích? Jaké nekoloniální praktiky můžeme v současnosti najít? Jaký mají dopad na obyvatele a ekonomiku dotčených zemí?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Mezinárodní vztahy, globální svět (souvislosti globálních a lokálních problémů)
- Člověk, stát a hospodářství (zdroje příjmů států)
- Člověk, stát a právo (respektování práv)

› *Dějepis*

- Objevy a dobývání. Počátky nové doby (zámořské objevy a jejich důsledky)
- Modernizace společnosti (rozdílné tempo modernizace, nerovnoměrnost vývoje světa)
- Rozdělený a integrující se svět (orientace v problémech současného světa)

› *Zeměpis*

- Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie (prostorové vnímání míst a procesů v nich)
- Regiony světa (společenské, politické a hospodářské poměry regionů)
- Společenské a hospodářské prostředí (struktura a funkce světového hospodářství, surovinové zdroje)

Průřezové téma:

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá (zkušenosti z Evropy a světa)
- Objevujeme Evropu a svět (Evropa a svět, mezinárodní setkávání)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (ekonomická globalizace včetně světového obchodu a etického spotřebitelství)
- Globální problémy (chudoba a nerovnost)

Cíle:

- žák popíše principy, na kterých byl založen kolonialismus
- žák srovná kolonialismus a nekolonialismus, uvede příklady
- žák s pomocí konkrétních příkladů vysvětlí dopady kolonialismu a nekolonialismu
- žák popíše vliv nadnárodních korporací a mezinárodní obchodní politiky na hospodářství Afriky
- žák uvede příklady nekoloniálních praktik v rámci světového obchodu a navrhne možná řešení

- žák zkoumá určité rysy neokolonialismu v postojích k tzv. rozvojovým zemím

Věk žáků: 14–19 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/90 min

Použité metody: simulační hra, skupinová práce, práce s textem, diskuse

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	15 min	Afrika v období kolonialismu <i>Evokace na téma kolonialismus v Africe – kdy, kdo, proč.</i>	počítač, dataprojektor
uvědomění	30 min	Kolonizace <i>Simulační hra ukazující principy, na kterých fungovala kolonizace.</i>	mísa, půl kila fazolí, instrukce ke hře (příloha 1)
	25 min	Příklady a důsledky (neo) kolonialismu <i>Uvědomění si dopadů historického kolonialismu i neokoloniálních praktik na státy světa.</i>	text s příklady kolonialismu (příloha 2) pro polovinu žáků, text s příklady neokolonialismu (příloha 3) pro druhou polovinu žáků
reflexe	20 min	A co my? <i>Co s neokoloniálními praktikami v současnosti? Kde se objevují rysy koloniálního myšlení a jak se s nimi dá pracovat?</i>	počítač, dataprojektor

Postup:

Afrika v období kolonialismu

Žákům ukážeme mapy Afriky z období kolem konce 19. století a první poloviny 20. století (viz doplňující informace). Zeptáme se, co znamenají jednotlivé barvy. Jaké státy měly v té době kolonie v Africe? Jak k tomu došlo?

Kolonizace

Požádáme žáky, ať se seřadí podle své výšky a následně je rozdělíme do čtyř skupin, získáme tak dvě skupiny „vyšší“ a dvě skupiny „nižší“. Doprostřed třídy dáme na lavici mísu s fazolemi, každá skupina bude mít své stanoviště v jednom z rohů třídy. Vysvětlíme, že cílem hry je získat fazole. Žáci se nesmí při hře dotýkat, nesmí na sebe reagovat, bránit si, mohou jen dle instrukcí brát a přenášet fazole. Každá skupina dostane lístek s instrukcemi pro hru (příloha 1). Pravidla nižších a vyšších skupin se liší, žákům to ale nesdělujeme. Na pokyn spustíme hru. Žáci brzy zjistí, že pravidla jsou pro polovinu žáků diskriminační, že dvě vyšší skupiny nemají téměř žádnou šanci na výhru,

zatímco dvě nižší skupiny mají možnost získat mnohonásobně více fazolí, a to i na úkor fazolí, které již získaly vyšší skupiny. Hru ukončíme po pěti až sedmi minutách či v okamžiku, kdy je nerovnováha dobře viditelná.

Po hře nejprve reflektujeme, jak se žáci během hry cítili.

Poté se ptáme:

- › *Pokud fazole znamenaly africkou zemi (půdu, bohatství, statky), co mohly zobrazovat jednotlivé skupiny?*²⁴
- › *Jakým právem si skupiny braly fazole?*²⁵
- › *Jaký dopad měla hra na jednotlivé skupiny?*²⁶
- › *Jak nakonec dopadlo rozdělení fazolí? A jak dopadlo v realitě rozdělení Afriky?*
- › *Bylo cílem hry mít co nejvíce fazolí?*²⁷
- › *Když se podíváte na současnou situaci, je rovnoprávnější než v minulosti? Proč? Co se stalo, jak jsou nyní nastavená pravidla? Kdo je nastavuje? Domlouvají se na nich všichni společně, stanovuje je úzká skupina, nebo je situace někde uprostřed?*

Příklady a důsledky (neo)kolonialismu

Žákům sdělíme, že se budeme zabývat důsledky koloniální nadvlády na základě konkrétních příkladů.

Rozdělíme žáky do dvojic, jeden z dvojice dostane text, který se zabývá kolonialismem (příloha 2), druhý text s příklady neokolonialismu (příloha 3). Žáci mají za úkol vybrat z textů konkrétní příklady kolonialismu i neokolonialismu a jejich důsledky pro Afriku i pro (neo)kolonizátory.

Dvojice poté mezi sebou sdílí tyto důsledky a porovnávají je – na závěr sdílíme s celou třídou a zapíšeme na tabuli společné rysy kolonialismu a neokolonialismu.

24 Vyšší, diskriminované skupiny zobrazovaly africké země, nižší skupiny byly evropské koloniální mocnosti. Žáci, kteří mohli brát fazole i přímo ze stanovišť vyšších skupin (afrických zemí), byli kolonizátoři – objevitelé. Žáci, kteří nemohli většinu hry hrát a stáli stranou, byli otroci, kteří byli odvezeni z Afriky, místní populace tak byla oslabena.

25 Skupiny byly rozděleny podle kritérií, která nemohly ovlivnit – výška člověka je vrozená a je přirozené, že někteří lidé jsou větší a jiní menší, nemůžeme být všichni stejní. Skupiny se řídily pokyny, které dostaly od učitele. Ve hře tak dostaly dvě skupiny právo nastavit si počet fazolí, které si vezmou, zatímco druhé dvě skupiny měly počet přesně daný (a to na nejmenší možný). V době kolonizace Evropané věřili, že jsou lepší než obyvatelé Afriky, že mají právo brát si, co chtějí, právo nastavovat pravidla, případně že tyto pravidla jsou jim dány vyšší mocí (že pouze stačí narodit se jako Evropan) a to je opravňuje k nadvládě nad jinými.

26 Popíšeme co se dělo nebo mohlo být: např. konflikty, demoralizace diskriminovaných skupin, pocit nespravedlnosti.

27 Nebylo, cílem hry bylo pouze „získat fazole“, takže je možné i řešení, ve kterém by se skupiny domluvily na stejných pravidlech pro všechny, navzájem si pomáhaly a fazole rozdělily rovnoměrně.

Je takové řešení možné? Co mu brání? Najdeme nějaké spojitosti s reálnými situacemi?

A co my?

S žáky diskutujeme, zda je možné omezit neokoloniální praktiky. Proč? Jak? (viz doplňující informace).

Kolonizace stála na myšlence, že kolonizované oblasti jsou méněcenné a kolonizátoři jsou výše postavení, mají právo rozhodovat a ovládat. Zamysleme se s žáky, kde můžeme v současnosti najít určité rysy koloniálního myšlení.²⁸ Čím je způsobeno? A jaké má důsledky? Dá se tento postoj nějak změnit? Jak?

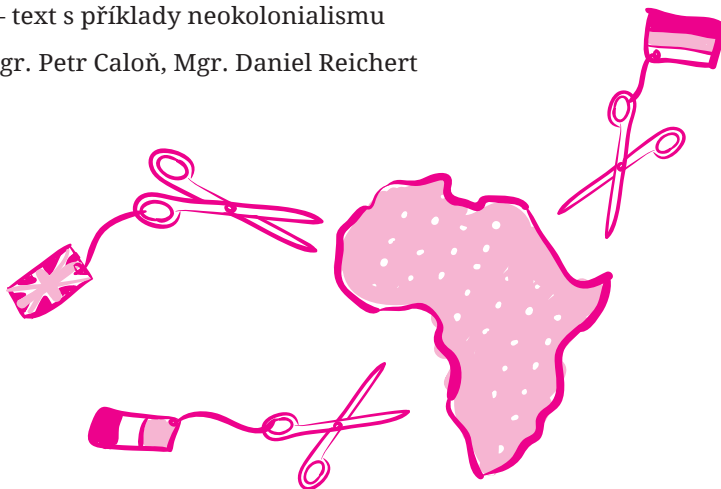
Přílohy:

Příloha 1 – instrukce ke hře

Příloha 2 – text s příklady kolonialismu

Příloha 3 – text s příklady neokolonialismu

Námět: Mgr. Petr Caloň, Mgr. Daniel Reichert

*Mgr. Ivana Polednová,
Gymnázium Olomouc-Hejčín*

Čínský neokolonialismus v Africe

Žáci si rozšířili znalosti o historické determinaci a závislosti afrických zemí na bývalých kolonizátorech.

Bylo by možné přidat více úkolů pro studenty, porovnat čínské investice s některými evropskými investicemi v Africe.

28 Můžeme například zhlédnout a rozebrat video ze serveru youtube.

(Jedná se o parodii, které ukazují určité situace z „druhé strany“.)

- práce médií: TV Botswana <http://tiny.cc/botswana>
- charitativní kampaně: Africa For Norway – New charity single out now!
<http://tiny.cc/africafor norway>

Počátky islámu, víra a tradice

Jak se islám vyvíjel? Jsou možné jeho různé interpretace? Co je jádro islámu a jaké jsou zvyky a tradice – jakou mají souvislost, je možné je oddělit? Existují výklady islámu, které jsou slučitelné s demokracií a lidskými právy? Je pravda, že stejně jako existují různé podoby křesťanství, tak existují i různé podoby islámu?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk ve společnosti (kulturní zvláštnosti, odlišnosti)
- Člověk, stát a právo (práva a oprávněné zájmy druhých)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (souvislosti globálních a lokálních problémů)

› *Dějepis*

- Křesťanství a středověká Evropa (základní rysy islámské kulturní oblasti, islám a islámské říše ovlivňující Evropu)
- Rozdělený a integrující se svět (orientace v problémech současného světa)

Průřezové téma:

› *Osobnostní a sociální výchova*

- Sociální rozvoj: Mezilidské vztahy (empatie a pohled na svět očima druhého, respektování)

› *Výchova demokratického občana*

- Občan, občanská společnost a stát (vztah k jinému, respekt, identita)

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Evropa a svět nás zajímá (události v blízkém okolí, vztah k Evropě a světu)
- Objevujeme Evropu a svět

› *Multikulturní výchova*

- Kulturní diference (jedinečnost každého člověka, respekt k odlišnosti)
- Lidské vztahy (tolerantní vztahy, kulturní a náboženská příslušnost, tolerance)

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (kulturní, sociální a politická globalizace)
- Lidská práva (základní lidská práva, diskriminace a xenofobie)

Cíle:

- žák analyzuje, které zdroje ovlivňují jeho postoje a názory vůči islámu
- žák vysvětlí základní principy islámu, uvede oblasti rozšíření islámu
- žák uvede příklady různorodosti islámu
- žák na příkladech popíše, jak se k náboženství připojují určité zvyky a tradice ovlivněné společností a kulturou a jak může být náboženství vykládáno různými způsoby

Věk žáků: 14–15 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 20 min/45 min

Použité metody: brainstorming, řízený rozhovor, práce s mapou, práce s textem pomocí metody I.N.S.E.R.T., diskuse

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	5 min	Brainstorming k obrázkům na téma islám <i>Pátrání po asociacích, které se váží k pojmu islám a po zdroji těchto asociací.</i>	prezentace (příloha 1) a počítač a projektor či vytištěné obrázky k tématu islám (příloha 2), tabule
uvědomění	10 min	Základní fakta o islámu <i>Opakování učiva z předchozích let studia.</i>	politická mapa světa
	25 min	Víra versus tradice v islámu <i>Práce s textem Víra versus tradice v islámu.</i>	počítač, projektor a připojení na internet, text Víra versus tradice v islámu (příloha 3) pro každého žáka či do dvojic
reflexe	5 min	Reflexe <i>Shrnutí tématu, reflexe asociací z počátku hodiny.</i>	

Postup:

Brainstorming k obrázkům na téma islám

Oznámíme žákům, že tématem hodiny bude islám a ukážeme jim fotografie, které se k tématu vztahují a se kterými se mohou běžně setkat (v příloze 1 – prezentaci, otevřeme první snímek nebo vytiskneme z přílohy 2 a necháme kolovat). Žáci sdělují, co je při pohledu na obrázky napadá, můžeme zapisovat na tabuli. Doptáváme se, odkud tyto asociace pochází – odkud žáci čerpají informace o islámu – z médií, od okolí, z vlastní zkušenosti?

Základní fakta o islámu

Zopakujeme s žáky základní fakta o islámu – pomocí prezentace (příloha 1) nebo jen pokládáním otázek (viz doplňující informace). Můžeme zároveň navázat na asociace, které zazněly na počátku hodiny – máme možnost s nimi pracovat, doplňovat je nebo uvádět na pravou míru (viz doplňující informace).

TED talk *Víra versus tradice v islámu*

Pracujeme s textem, který je kráceným přepisem přednášky *Víra versus tradice v islámu* formátu TED talk.²⁹ Vzhledem k tomu, že síla přednášky leží také v osobní výpovědi mluvčího, je vhodné začátek přednášky promítnout (do času 2:47, <http://tiny.cc/ted-talks>)³⁰

Zbylou část přednášky dostanou žáci přepsanou ve formě textu (příloha 3), samostatně či do dvojic. Metodou I.N.S.E.R.T. ³¹ zpracují informace a myšlenky obsažené v textu, poté rozebereme:

- › *Které informace jste označili kterým symbolem? Proč?*
- › *Které myšlenky z textu vás zaujaly? Čím?*
- › *Jaké zvyky autor ve své řeči zmiňuje? Jaký je jeho postoj k těmto zvykům?*
- › *Známe podobné případy i z jiných oblastí, z jiných náboženství? Existují nějaké tradice, zvyky, které jsou vnímány jako „naše“, ale vy se s nimi neztotožňujete, nebo vám dokonce vadí? (V rámci třídy, kraje, země, party apod.)*
- › *Co se dá s těmito případy dělat? Jak k nim přistupoval přednášející?*

Reflexe

Můžeme se s žáky vrátit k asociacím z počátku hodiny a reflektovat, co nového se dověděli, zda se jejich pohled na islám změnil/rozšířil, pokud ano, tak jak.

Shrneme, že islám, stejně jako všechna ostatní náboženství, má svou historii a že existuje množství interpretací a rovněž tradic, které se k islámu připojily postupem času. Zároveň je vhodné zdůraznit, že text byl sdělením osobního názoru autora³² – stejně jako jsou rozmanité interpretace islámu, tak je rozmanitý islám samotný. Je tedy možné o něm diskutovat a nevnímat jej pouze jediným možným způsobem.

29 Jedná se o jeden z pohledů na islám, který ukazuje možnost oddělení podstaty víry od tradic a zvyků, které se k islámu přidaly v průběhu historie, a umožňuje tak vidět různé postoje k pojetí islámu, různé možnosti interpretace Koránu atd.

30 Přednášku je možné spustit z internetu i stáhnout.

31 Do textu žáci přiřazují k myšlenkám symboly:

- Symbol + pro informace či myšlenky, které jsou nové.
- Symbol ? pro informace či myšlenky, které jsou nejasné, nejednoznačné, ke kterým je napadají otázky.
- Symbol x pro informace či myšlenky, se kterými nesouhlasí.
- Symbol ! pro informace či myšlenky které jsou pro ně důležité, zásadní.

Tip: Jednotlivé symboly můžeme uvést ve formě legendy na tabuli.

32 TED talk je názorem/zkušeností mluvčího, nemá za cíl stanovovat absolutní pravdy, ale umožňovat, aby zazněly různé názory a náhledy, a rozšířil se tak (mnohdy díky médiím jednostranný) pohled na problematiku.

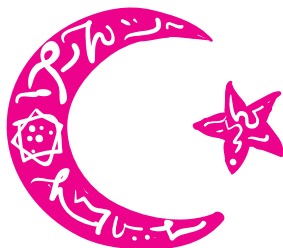
Přílohy:

Příloha 1 – prezentace

Příloha 2 – obrázky k tématu islám

Příloha 3 – text Víra versus tradice v islámu

Námět: Mgr. Marek Kryška, Mgr. Stanislav Šindler

*Mgr. Zdeňka Bizoňová Veličková,
Masarykovo gymnázium, Příbor*

Videoukázka (text) je velmi vhodně vybrána, žáci měli možnost seznámit se s představitelem islámu, který je vzdělaný a není terorista – to bylo pro žáky něco úplně jiného, než na co jsou zvyklí z médií. Pracovali jsme jen s videem, pro cílovou skupinu žáků této lekce si myslím, že by doba videa byla odpovídající, my jsme měli žáky mladší. Byli na začátku hodiny velmi nadšeni, velmi dobře a hromadně reagovali na všechny otázky. V průběhu promítání videa však bylo hluché místo, někteří žáci nebyli schopni udržet pozornost, příště bych tedy s žáky četla text a ujistila se, že všemu rozumí.

Informace z historie hodně navazovaly na jejich předchozí znalosti, příště bych se zeptala vyučujícího dějepisu, co vše se žáci učili – více bych opakování přizpůsobila dané třídě a jejím znalostem.

*Mgr. Jiří Vymětal,
ZŠ a MŠ Olomouc-Nemilany, Raisova 1*

Díky připojení na internet (možností zapojit notebooky) a projekcí na interaktivní tabuli jsme mohli na dotazy žáků reagovat hned vyhledáváním termínů a obrázků na internetu.

Lekce se stěží realizuje v jedné hodině. Možné je nabídnout další možnosti práce v následujících hodinách. My jsme si téma protáhli na tři vyučovací hodiny. V první hodině jsme větší čas věnovali brainstormingu a diskusi – žáci chtěli diskutovat, dotazovat se, zjišťovat nové informace – tato problematika je velmi zaujala, považují ji za stěžejní, aktuální. V třetí hodině jsme pouštěli dokument o životě a lásce muslimských žen.

Téma žáky moc zaujalo, lekce je bavila. Diskutovali, ptali se, chtěli nové a nové informace...

Vynálezy z arabského světa

Co je to „arabský svět“? Kde jej asi tak můžeme najít? Jsou všichni Arabové muslimové a všichni muslimové Arabové? Jak vnímáme a popisujeme dějiny? Je možné se dívat na jedno téma, třeba na křížové výpravy, z pohledů různých stran? Odkud pochází některé významné vynálezy a plodiny, které běžně používáme? A jak by vypadal život bez nich?

Zařazení do kurikula:

Vzdělávací obor:

› *Výchova k občanství*

- Člověk ve společnosti (přínos spolupráce při dosahování cílů)
- Mezinárodní vztahy, globální svět (klady a zápory jevů globalizace)

› *Dějepis*

- Křesťanství a středověká Evropa (vztah křesťanství k jiným věroukám)

Průřezové téma:

› *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*

- Objevujeme Evropu a svět - Evropa a svět, mezinárodní setkávání

Zařazení do Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání:

- Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa (kulturní, sociální a politická globalizace)

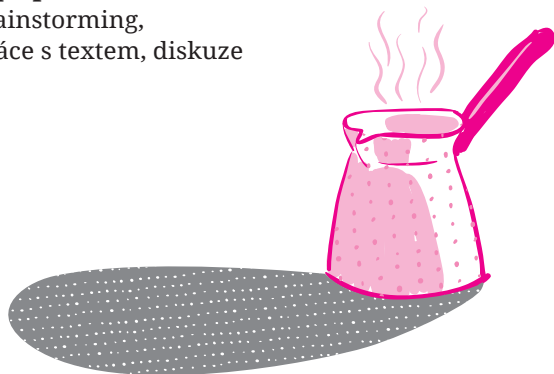
Cíle:

- žák popíše vliv migrace a s ním spojený přenos kultury, znalostí, produktů, plodin apod.
- žák vysvětlí termíny arabský svět, Arab, muslim, Blízký východ, Střední východ
- žák popíše příklad vnímání jedné události pohledem různých stran, uvede příklady odlišné interpretace události
- žák vyjmenuje a popíše alespoň dva vynálezy, které jsou spojené s „arabským světem“

Věk žáků: 12–14 let

Časová náročnost (příprava/realizace): 15 min/45 min

Použité metody: brainstorming, práce s mapou, práce s textem, diskuze

	Čas	Průběh	Pomůcky
evokace	5 min	Arabský svět <i>Co je to arabský svět, Blízký či Střední východ?</i>	tabule, politická mapa světa
	10 min	Pohled z druhé strany <i>Práce s textem, který ukazuje křižácké výpravy z pohledu obyvatel arabského světa.</i>	text Křižácké výpravy z „druhé strany“ (příloha 1)
uvědomění	15 min	Vynálezy <i>Práce s texty o vynálezech, které mají původ v arabském světě, prezentace informací, úvaha o přínosu těchto vynálezů.</i>	texty o jednotlivých vynálezech (příloha 2), dva vynálezy pro každou skupinu
	10 min	Diskuze <i>Zhodnocení, které dva vynálezy považují za nejdůležitější a proč. Zamyšlení, jak vynálezy ovlivnily Evropu.</i>	
reflexe	5 min	Shrnutí <i>Shrnutí hodiny, nejdůležitější myšlenka/informace.</i>	lepící lístečky

Postup:

Arabský svět

Uvedeme téma otázkou: „Co si vybavíte, když se řekne „arabský svět“? Na mapě světa ukážeme, kde se oblast nachází. Zeptáme se, zda jsou všichni Arabové muslimové a zda jsou všichni muslimové Arabové, v případě potřeby vyjasníme. Pokud je nutné, vyjasníme i pojmy Blízký východ či Střední východ (viz doplňující informace).

Uvedeme, že se budeme zabývat tím, jak se Evropa a Arábie/země Blízkého východu navzájem ovlivňovaly. Ovšem vyzkoušíme si i trochu jiný úhel pohledu. Jako příklad nám bude sloužit kulturní výměna, zvláště zaměřená na vědu a vynálezy a křižácké výpravy na Blízký východ vnímané očima místních.

Pohled z druhé strany

Rozdělíme žáky do dvojic nebo menších skupinek (např. čtveřic). Každá skupinka dostane text, který ukazuje pohled na křížácké výpravy z „druhé strany“ tedy z pohledu obyvatel arabského světa (příloha 1). Text si přečtou a mají za úkol odpovědět na otázky:

Proč ke křížovým výpravám docházelo? Jedním z důvodů bylo náboženství, jaké byly další důvody?

Jak vnímali křížácké výpravy obyvatelé Blízkého východu? Proč asi? A jak vnímali křížácké výpravy Evropané? Proč? (Například můžeme připomenout způsob, jakým je prezentován Richard Lví srdce...).

Soustředíme se na myšlenku, že historie je vykládaná z určitého úhlu pohledu a jeden příběh se tak mění podle toho, kdo, proč a komu jej vypráví. Požádáme žáky, ať zkusí najít nějaký příklad ze svého vlastního života či okolí.

Vynálezy

Žáci si ve dvojicích nebo menších skupinách přečtou o 2 vynálezech (příloha 2), které pocházejí z arabského světa (nebo se díky arabským učencům zachovaly, či jimi byly zdokonaleny a dostaly se postupně do Evropy). Jejich úlohou je vybrat z textu nejdůležitější informace o vynálezech (co je to za vynález a k čemu je dobrý), které pak sdělí spolužákům. Jejich úlohou je také posoudit, jak by mohla Evropa dnes vypadat bez těchto vynálezů.

Skupinky pak prezentují dva své vynálezy spolužákům a reflektují, jaký přínos měly či mají pro náš život. Rovněž sdělí, jak si myslí, že by vypadal život bez nich.

Diskuze

Ve své dvojici/skupině se žáci dohodnou, které 2 vynálezy považují za nejdůležitější a proč. Pokud zbývá čas, tak zhodnotí, jestli mohou mít vynálezy i nějaké negativní dopady.

Shrnutí

Na závěr shrneme, že setkávání, vzájemné ovlivňování a obohacování kultur je historickou záležitostí, nejen současnou. V období středověku se v arabském světě rozvíjela věda a technika, zatímco v Evropě byla kvůli tehdejší podobě křesťanské církve potlačována. Proto mnoho vynálezů, které běžně užíváme, pochází či byly zachovány díky arabskému světu, aniž bychom o tom věděli.

Žáci se zamyslí nad tím, co si z hodiny odnáší – nejdůležitější informaci, nejzajímavější myšlenku atd. napíší na papírek. Dobrovolníci mohou svou reflexi sdílet s ostatními, všichni jej pak na konci hodiny přilepí na nástěnku obyvatel.

Přílohy:

Příloha 1 – text Křižácké výpravy z „druhé strany“

Příloha 2 – texty o jednotlivých vynálezech

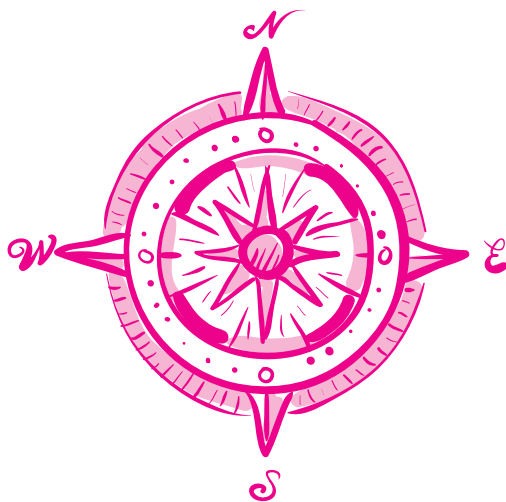
Námět: Mgr. Zdeňka Bizoňová Veličková, Mgr. Ivana Opršalová

Mgr. Blanka Čížková,

Základní škola a Mateřská škola Olomouc, Nedvědova 17

Žáci si uvědomili propojenost světa. Zjistili, co vše z arabských vynálezů se dodnes využívá a že Araby nemůžeme spojovat jen s terorismem.

Popis metod použitých v publikaci ³³

Brainstorming

Brainstorming funguje na principu volného toku myšlenek. Žáci si uvědomují znalosti a představy, jež se váží k danému tématu. Ty pomocí slov či slovních spojení zapíší, většinou na nějakou všem viditelnou plochu, například tabuli. V této chvíli je důležité zapsat vše, nehodící se pojmy je možné vytrít později, případně celý brainstorming na konci hodiny doplnit a reflektovat. Metodu je možné zadat individuálně, pro dvojice, skupiny i celou třídu. Lze ji použít i postupně, nejprve ve dvojicích, poté je možné spojit dvojice do skupin.

Čtyři rohy

Každý roh třídy symbolizuje jeden názor, argument či otázku. Je možné pověsit či položit do rohů nápisy, otázky či úkoly. Žáci v rozích vytvoří skupinky, které mezi sebou diskutují, řeší úkol, sdílí argumenty. Nakonec mohou rohy prezentovat své výstupy. Pokud je metoda použita při reflexi a někdo z žáků svůj názor změní, může přejít do opačného rohu. Dá tak najevo nejen své rozhodnutí, ale také ochotu své názory na základě argumentů měnit.

Dramatizace (hraní rolí ve formě scének)

Metoda vhodná pro procvičování schopnosti empatie, formulování hodnot a postojů. Jedná se většinou o krátké interakce, jejich základem je scénář, jež si žáci na určité téma vymyslí, nebo dostanou a prostudují. Poté dojde k rozdělení rolí dle scénáře, vymyšlení a nacvičení scénky. Hráči hrají svou roli a pokouší se tak pochopit, proč se určitá osoba chová za určitých podmínek určitým způsobem a jaké jsou následky tohoto chování. Hru reflektují sami za sebe, ale po celou dobu jejího trvání se snaží zpodobňovat vystupování a názory osoby, jejíž roli hrají. Reflexi je proto třeba zaměřit i na pocity žáka v roli. Jak se mu role hrála, vysvětlit způsob, jakým ke ztvárnění rolí přistupovali, tedy proč je hráli zrovna určitým způsobem, zda bylo těžké prezentovat a sdílet určité názory, zda se tyto názory shodovaly s jejich osobními atd. Cílem je získat pohled na věc očima druhé postavy, vyzkoušet jiný způsob myšlení, postoj či stanovisko k problému.

I.N.S.E.R.T.

Metoda rozvíjí čtení s porozuměním. Žák čte text a na konce řádků či k myšlenkám a informacím v textu přidává značku dle svého postoje. Značky se mohou měnit dle potřeby. Běžně používané značky jsou zatrhnutí pro známou informaci, plus pro novou informaci, minus k myšlence, s kterou žák nesohlasí, otazník k informaci, které nerozumí, případně o které by se rád dověděl více.

33 Většina uvedených metod vychází z programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení, pro více informací, materiálů apod. doporučujeme internetové stránky www.kritickemysleni.cz.

Poté mohou žáci diskutovat, co má kdo označeno a proč, nebo vytvořit tabulku, do které budou dle značek zaznamenávat myšlenky známé, obohacující, s výhradami, nepochopené atd. Žáci mohou také ve dvojicích či skupinách srovnat své označené texty, vybrat nejzávažnější otazníky a přemýšlet nad možnou odpovědí.

Myšlenková mapa

Myšlenková mapa je metoda vhodná pro jednotlivce, dvojice i skupiny. Je možné ji popsat jako prostorový a grafický brainstorming, kdy mozek pracuje s asociacemi, které se k tématu váží. Žák tak přemýšlí v souvislostech mezi pojmy, událostmi, myšlenkami.

Do středu plochy (tabule, papíru) napíšeme klíčový pojem, kolem něj zapisujeme vše, co k němu žáky napadne a propojujeme tyto asociace a klíčový pojem čarami. Lze vyznačovat i vztahy mezi asociacemi navzájem a asociace je možné dále rozvíjet. Pozor ale, ať se mapa nestane příliš složitou a nepřehlednou, pro lepší přehlednost je vhodné klíčové slovo zakroužkovat.

Názorová škála

Umožňuje vytvořit si představu o názorovém rozptylu žáků, kteří si navíc mohou utvořit představu o názorech spolužáků. Základem je vytvoření určité škály, která má na svých koncích opačné názory, nebo jasné ano a jasné ne. Tvzení na konci čáry mohou být i spárované, aby ukázaly střet zájmů. Žáci navíc mohou (ale nemusí) vyjádřit, proč se postavili na své místo, tedy co je vedlo k jejich názoru. Škálu lze užít i pro vědomosti, na lístečky mohou žáci napsat, co z hodiny je zaujalo a položit na osu o rozptylu „Úplně nové“ až „Věděl jsem“.

Pětílístek

Metoda pomáhá rozpomenout se na informace a dát je do souvislostí, vystihnout podstatu tématu, analyzovat jej a srovnávat.

Učitel zadá téma, které žák napíše na první řádek papíru. Na druhý řádek popíše vlastnosti tématu dvěma přídavnými jmény. Na třetí řádek přidá žák tři slovesa, které popisují, co téma dělá, co se s ním děje. Na čtvrtý řádek žáci napíší čtyřslovný výraz, který zaznamenává žákovo vcítění se do tématu, může jím být například metafora. Na pátý řádek formuluje žák podstatu tématu jedním podstatným jménem, lze použít synonymum. Metodu je možné použít individuálně, ve dvojicích či skupinách. Žáci také mohou tvořit ze svých pětílístků jeden společný či pátrat, kdo proč co napsal a nakonec díla prezentovat.

Ukázka pětílístku (vytvořeno jako reflexe k filmu Koupil jsem deštný prales, 2011):

deštný prales
krásný, ohrožený
roste, kácí se, zmenšuje se
obrovská zásobárna přírodního bohatství
biodiverzita

Rozdílné pohledy

Žáci zpracovávají jedno téma ve více skupinách. První skupina zpracovává obecné části tématu, např. příčiny válek, konfliktů. Další skupiny zpracovávají dílčí podtémata, např. příčiny ekonomické, sociální, náboženské. Je možné rozdat skupinám i stejný text, ale každý žák ve skupině, nebo každá skupina jej má za úkol zpracovat z jiného pohledu. Oba způsoby zajistí, že téma je zpracováno více do hloubky. Nakonec každá skupina prezentuje, k čemu na základě materiálů došla. Je vhodná i společná diskuze, která shrne důležité výstupy.

Simulační hra

Simulační hra se snaží zobrazovat a zprostředkovat realitu. Poskytuje tak vědomosti i hlubší pochopení problému a zároveň prožitek.

Princip hry spočívá v zobrazení různých aspektů reality, jako např. pěstování plodin na africkém venkově, obchodní vztahy mezi zeměmi světa apod. Žáci jsou rozděleni do jednotlivých zájmových skupin (například obyvatelé africké vesnice, zástupci nadnárodních korporací, pracovníci na plantáži). Je vhodné stanovit sílu stran a podmínky pro hru tak, aby odpovídaly skutečnosti, aby hra co nejlépe simulovala realitu. Žáci mohou určitým způsobem hry ovlivňovat vlastní snahou a dovednostmi. Výsledek hry je však ovlivňován i různými jinými vlivy, které se vyskytují i v realitě, například počasím, nemocemi, občanskou válkou atd. Do hry jsou tak zakomponovány aspekty, jež není možné plně ovlivnit. Tyto vlivy jsou ve hře znázorněny formou náhody, jako je házení kostkou apod. Tyto způsoby mohou určovat například výši úrody, přírodní pohromu atd.

Cílem hry tedy není vítězství, ale prožitek a uvědomění si situace, lepší pochopení reality. Na konci hry je velmi vhodné zahrnout reflexi, která nejprve pracuje s emocemi hráčů, tedy reflektuje jejich pocity, poté rozebírá situaci a doplňuje informace.

Skládkové učení

Metoda skládkového učení je založená na spolupráci, využívá vysvětlení žákovi žákem.

Žáci vytvoří několikačlenné skupiny. Každá skupina dostane text rozdělený na pasáže, přičemž každý žák ve skupině dostane jednu pasáž a prostuduje ji. Pak vzniknou expertní skupiny složené z žáků, kteří studovali stejnou pasáž. Ti spolu diskutují o přečteném, ověřují si, zda správně rozuměli, porovnávají názory. Poté se žáci vrátí zpátky z expertních do domovských skupin a vysvětlí ostatním, co se naučili. Učí se tedy navzájem. Vhodné je tuto metodu ukončit kladením kontrolních otázek, na které odpovídá celá třída. Tímto způsobem se ujistíme, že nedošlo ke špatnému pochopení a interpretaci textů.

Sněhová koule³⁴

Metoda sněhové koule zajistí, že každý žák se účastní. Začíná od jednotlivce, postupně se pracovní skupiny zvětšují a nabalují se počtem žáků, a tak i informací. Většinou zadané téma nebo úkol řeší nejprve jednotlivec, poté se spojí ve dvojice žáků. Ty se následně spojí ve čtveřice. Pokračování je možné i do osmi žáků ve skupině. Po každém spojení si skupiny navzájem představí, k čemu došli a pak společně rozvíjí a dále zpracovávají úkol. Výhodou je rozmanitost názorů, zkušeností i informací. Nakonec skupiny prezentují výsledky své práce celé třídě.

T-graf

T-graf umožňuje žákům shrnout názory, postoje, argumenty či výhody a nevýhody, které zaznamenávají do papíru rozděleného na poloviny. Levá polovina znamená souhlas, pravá nesouhlas. Lze použít pro jednotlivce, kdy každý zaznamenává sám za sebe, dvojice, skupiny i celou třídu, nebo může být T-graf přenesen na tabuli, kde přispějí všichni a společně jej vyhodnotíme.

Volné psaní

Žáci s pomocí volného psaní reagují na proběhlou hodinu, mohou si utřídit myšlenky, vědomosti a pocity, které v nich lekce vyvolala. Žáci píší několik minut na určité téma, píší v celých větách, pokud možno souvisle, ale zároveň vše, co se vynoří v hlavě. Nemusí opravovat, škrtat, dávat pozor na gramatiku a pravopis. Minutu před koncem je vhodné upozornit, že mají posledních pár chvil na dokončení myšlenky či závěr. Texty mohou žáci na závěr prezentovat, ale pouze dobrovolně, například si mohou podtrhnout části, o které se chtějí podělit, a pak je přečíst.

34 Také známá pod názvem think – pair – share.

Použité zdroje

- BELGEONNE, Clive (ed.). Teaching the Global Dimension: A Handbook for Teacher Education. Development Educational Project, 2009.
- BOURN, Douglas. Development Education: Debates and dialogues. University of London, Institute of Education, 2008.
- CARVALHO DA SILVA, Miguel (ed.). Global education guidelines: Concepts and Methodologies on Global Education for Educators and Policy Makers. Lisabon: North-South Centre of the Council of Europe, 2008
- ČINČERA, Jan. Interaktivní výstava Supermarket Svět: evaluační zpráva [online]. Technická univerzita v Liberci, 2012.
Dostupné z: http://www.nazemi.cz/sites/default/files/evaluacni_zprava_vystava.pdf
- Global Citizenship Guides, Teaching controversial issues [online]. Oxfam GB, 2006.
Dostupné z: www.oxfam.org.uk/education/teachersupport/cpd/controversial
- GRECMANOVÁ, Helena; URBANOVSKÁ, Eva. Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP. Olomouc, 2007
- HRUBEŠ, Milan; PROTIVÍNSKÝ, Tomáš; ČÁP, Petr. Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání. Brno: Centrum občanského vzdělávání Masarykovy univerzity, 2014.
Dostupné z: http://arpok.cz/wp-content/uploads/2013/02/vyzkumna-zprava_Postoje-a-potreby-ucitelu.pdf
- MZV ČR. Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání na léta 2011–2015 [online]. 2010.
Dostupné z: http://fors.cz/user_files/nsgrv.pdf
- ŠVAJGROVÁ, Zuzana. Metody rozvojového vzdělávání. Olomouc, bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, 2011.
- VONÁŠEK, Martin. Celkové zkušenosti z výuky alternativního dějepisu v roce 2014 [online]. Metodický portál: Články, 2015.
Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/19587/CELKOVE-ZKUSENOSTI-Z-VYUKY-ALTERNATIVNIHO-DEJEPISU-V-ROCE-2014.html>
- VONÁŠEK, Martin. Výuka dějepisu podle návrhu alternativní verze vzdělávacího oboru Dějepis na Gymnáziu Hladnov v Ostravě [online]. Metodický portál: Články, 2011.
Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/13319/VYUKA-DEJEPISU-PODLE-NAVRHU-ALTERNATIVNI-VERZE-VZDELAVACIHO-OBORU-DEJEPIS-NA-GYMNAZIUM-HLADNOV-V-OSTRAVE.html>
- VÚP. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007.
Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>

Příčiny a důsledky

Témata globálního rozvojového vzdělávání v historických souvislostech pro 2. stupeň ZŠ a SŠ

Pedagogové, kteří se podíleli na tvorbě a pilotování výukových lekcí:

Mgr. Marek Kryška, Mgr. Stanislav Šindler; *ZŠ Mánesova Otrokovice*

Mgr. Renata Pospiechová, Mgr. Jiří Vymětal; *ZŠ a MŠ Olomouc-Nemilany, Raisova 1*

Mgr. Ing. Hana Vacková; *Gymnázium Olomouc-Hejčín*

Mgr. Veronika Ješátková; *Základní škola a Mateřská škola, Olomouc, Řezníčkova 1*

Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D., Mgr. Blanka Čížková; *Základní škola a Mateřská škola Olomouc, Nedvědova 17*

Mgr. Eva Tomanová; *Základní škola Svatoplukova 7, Šternberk*

Mgr. Ivana Opršalová, Mgr. Zdeňka Bizoňová Veličková, Mgr. Daniel Reichert,

Mgr. Petr Caloň, Mgr. et Mgr. Veronika Marková; *Masarykovo gymnázium, Příbor*

Mgr. Alice Lehká, Mgr. Milena Valentová; *Základní škola a mateřská škola Hranice, Struhlovsko*

Mgr. Lubor Navrátil, Ph.D., *Střední odborná škola služeb Olomouc*

Mgr. Pavla Padrtová; *Církevní gymnázium Německého řádu, Olomouc*

Editorka: Mgr. Zuzana Švajgrová

Grafická úprava a ilustrace: MgA. Iva Hrubošová

Jazyková korektura: Mgr. Lucie Machálková

Všem výše zmíněným velice děkujeme.

Vydal: ARPOK, o. p. s.
U Botanické zahrady 828/4
779 00 Olomouc
www.arpok.cz, info@arpok.cz

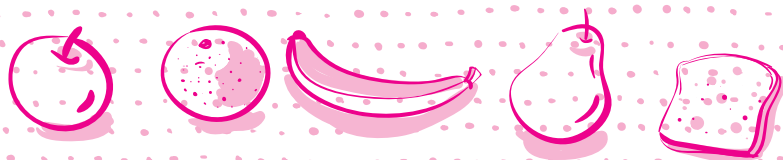
Jsme nezisková organizace, která přináší do škol globální rozvojové vzdělávání. Pomáháme učitelům učit aktuální témata dneška (např. chudoba, migrace, odpovědná spotřeba) a otevřeně o nich mluvíme se žáky. O těchto tématech informujeme i veřejnost, a tak podporujeme otevřenou a tolerantní společnost a aktivní zapojení lidí do dění kolem sebe.

Publikace vznikla v rámci projektu „Critical review of the historical and social disciplines for a formal education suited to the global society“ (Ref. DCI NSA-ED/2012/280-225) realizovaného v letech 2013–2015 za finanční podpory Evropské unie, z prostředků České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Za obsah příručky zodpovídá její zhotovitel ARPOK, o. p. s., a nereprezentuje oficiální postoje Evropské unie ani dalších donorů.

ISBN 978-80-906162-0-2

1. vydání

ARPOK, o.p.s.

U Botanické zahrady 828/4

779 00 Olomouc

www.arpok.cz

ISBN 978-80-906162-0-2

Olomouc, 2015

+ logo ARPOK